

ПОЛТАВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет обліку та фінансів
Кафедра бухгалтерського обліку та економічного контролю

Пояснювальна записка
до кваліфікаційної роботи
на здобуття ступеня вищої освіти Магістр
на тему: «Методика обліку і аудит оподаткування доходів фізичних осіб та
напрями його удосконалення»

Виконав: здобувач вищої освіти
за освітньо-професійною програмою
Облік і оподаткування
спеціальності 071 Облік і оподаткування
ступеня вищої освіти Магістр
групи 1
Палій М. О.
Керівник: Ліпський Р. В.
Рецензент: Сокологорська В. В.

Полтава – 2021 року

ЗМІСТ

	ст.
ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ОБЛІКУ ОПОДАТКУВАННЯ ДОХОДІВ ФІЗИЧНИХ ОСІБ.....	13
1.1. Економічний зміст оподаткування доходів фізичних осіб.....	13
1.2. Стан дослідженості проблеми та наукові напрями її вирішення	23
РОЗДІЛ 2. ОБЛІК ОПОДАТКУВАННЯ ДОХОДІВ ФІЗИЧНИХ ОСІБ.....	28
2.1. Організаційно-правові засади діяльності та облікова політика підприємства.....	28
2.2. Облік оподаткування доходів фізичних осіб та відображення інформації у звітності.....	38
РОЗДІЛ 3. АУДИТ ОПОДАТКУВАННЯ ДОХОДІВ ФІЗИЧНИХ ОСІБ....	58
3.1. Мета, завдання та та нормативно-інформаційне забезпечення аудиту оподаткування доходів фізичних осіб	58
3.2. Методика та техніка проведення аудиту оподаткування доходів фізичних осіб.....	62
3.3. Узагальнення результатів аудиторського дослідження.....	67
ВИСНОВКИ.....	72
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	75
ДОДАТКИ.....	86

ВСТУП

Актуальність теми. За період існування України відбулося багато перетворень у нормативних актах, які регулюють сферу оподаткування. Часті зміни ставок податків, внесення поправок до законів та нормативних актів, ускладнення (пов'язані з великими податками і зборами) стали передумовами для кардинальних змін у сфері оподаткування. Проте, ці зміни не дали очікуваного ефекту через існування великої кількості документів не об'єднаних в одне ціле. Новий Податковий кодекс покликаний був упорядкувати та спростити (певним чином) умови нарахування і сплати податків. Хоча і ця спроба не виявилась вдалою, оскільки більшість положень потребують доопрацювань, чи навіть кардинальних змін.

Головним же податковим обов'язком платників податку є ведення в установленому порядку обліку доходів і витрат, складати звітність, що стосується обчислення і сплати податків та зборів.

Заплутане українське податкове законодавство зі своїми постійними змінами ставить перед суб'єктами підприємницької діяльності все більш складні питання, які потребують раціонального підходу і новаторських рішень. Працівники облікової служби повинні якнайшвидше адаптовуватись до нових змін, оскільки неврахування нововведень в складанні звітності підприємства може викликати проблеми з поданням цієї документації до відповідних державних органів. Несвоєчасне, чи невірне надання інформації може спричинити збитки, чи навіть банкрутство підприємства.

Перелічені фактори впливають на сферу обліку розрахунків за податками та платежами та ставлять питання систематизації існуючих підходів з окресленої тематики та визначення перспективних напрямків досліджень обліку розрахунків з бюджетом.

Питання щодо нарахування, сплати податків, обліку та звітності в оподаткуванні підприємств не втрачають актуальності з огляду на постійні зміни чинного законодавства, зокрема і щодо обліку податку на доходи

фізичних осіб. Це пов'язано з зміною кожного року розміру мінімальної заробітної плати, мінімального прожиткового мінімуму на працездатну особу і т.д.

У сучасній літературі питанням удосконалення оподаткування доходів фізичних осіб присвячуються праці вітчизняних науковців, зокрема: Помулевою В. [71] досліджено соціальні аспекти механізму застосування ставок оподаткування доходів громадян та відповідність таких принципів оподаткування, як рівності та соціальної справедливості; Мартиненко В. узагальнив напрямки розвитку оподаткування доходів фізичних осіб в призмі аналізу сучасної податкової політики [34]; Пархоменко-Цироциянц С. [62] присвятила праці аналізу оподаткування доходів фізосіб в Україні в правовому полі; Швабій К. [85] розглядає проблеми та перспективи реформування ПДФО в Україні; Десятнюк О. [15] пов'язує дослідження з інновацією складових елементів ПДФО у контексті ПКУ; Юрчишевою Л. [90] розглянуто порядок стягнення ПДФО в частині розподілу податку до бюджетів різних рівнів.

Облікові аспекти розрахунків з бюджетом за податком на доходи фізичних осіб представлено у навчальних посібниках та підручниках Коцупатрого М. [22, 23], Нестеренко О., Бондара М. [43], Ловінської Л. [43], Лисенко Н. [43], Хомутенко В., Луценко І., Хомутенко А., Волковой О. та ін.

Мета і завдання дослідження. Метою дипломної роботи є обґрунтування теоретичних та методичних положень, а також розробка рекомендацій з удосконалення бухгалтерського обліку та аудиту оподаткування доходів фізичних осіб в сучасних умовах господарювання.

Для досягнення мети в роботі поставлено та вирішено наступні завдання:

- уточнити економіко-правову сутність податку на доходи фізичних осіб та його місце в загальній класифікації зобов'язань;
- узагальнити нормативні обмеження, що врегульовують облік розрахунків за податком на доходи фізичних осіб ;
- здійснити комплексну характеристику фінансово-економічної діяльності досліджуваного підприємства;

- узагальнити порядок документування формування та змін розрахунків за податком на доходи фізичних осіб;

- визначити напрями удосконалення методики обліку розрахунків за податком на доходи фізичних осіб, виходячи з концепцій статичного і динамічного балансу;

- визначити можливості удосконалення бухгалтерського обліку операцій щодо податку на доходи фізичних осіб в умовах застосування комп'ютерних технологій для надання достовірної, повної та оперативної інформації для управління.

Об'єкт і предмет дослідження. Об'єктом дослідження є процес документування, бухгалтерського обліку та методика аудиту розрахунків за податком на доходи фізичних осіб. Предметом дослідження є сукупність теоретичних, практичних, методологічних аспектів обліку і аудиту оподаткування доходів фізичних осіб.

Дослідження проведене на матеріалах товариства з обмеженою відповідальністю «XXXXX» м. Полтава. Під час написання кваліфікаційної роботи були використані первинні документи, регістри синтетичного та аналітичного обліку, а також фінансова звітність досліджуваного підприємства за 2018 - 2020 рр.

Методи дослідження. При дослідженні фінансового стану досліджуваного суб'єкта, а також стану процесу оподаткування доходів фізичних осіб, застосовувались методи:

- історичний метод – при дослідженні понятійного апарату, виникнення поняття «податок на доходи фізичних осіб» в Україні;

- абстрактно-логічний метод – при визначенні сутності та класифікаційних ознак зобов'язань;

- метод порівняльного аналізу – при дослідженні економічних категорій щодо визнання, оцінки та обліку розрахунків за податком на доходи фізичних осіб ;

- статистичного спостереження та фінансово-економічного аналізу – для

дослідження фінансового стану підприємства, виявлення головних тенденцій його розвитку, визначення факторів впливу на фінансово-господарську діяльність та виявлення напрямів її удосконалення;

– аналогії та експерименту – для уточнення основних положень облікової політики підприємства, визначення методико-технічних засад автоматизації обліку й підготовки їх до практичної реалізації у межах досліджуваного суб'єкта;

– документування, оцінки й калькулювання – при дослідженні обліку операцій щодо формування розрахунків за податком на доходи фізичних осіб;

– методи поточного групування та узагальнення інформації в обліку – при висвітленні питань синтетичного, аналітичного обліку операцій за податком на доходи фізичних осіб та відображення облікової інформації у фінансовій та іншій звітності.

Наукова новизна одержаних результатів.

1) представлено поетапний порядок організації бухгалтерського обліку розрахунків з бюджетом. Зокрема, 1. Формування первинних документів з обліку розрахунків з бюджетом за податками і платежами (ПДВ, ПДФО і т.д.). 2. Формування облікових реєстри обліку. 3. Складання податкової звітності: податкова декларація з податку на додану вартість; з податку на прибуток, податковий розрахунок ПДФО та ЄСВ, з екологічного податку, з рентної плати, інша податкова звітність. 4. Організація виконання податкового обов'язку - обчислення, задекларування та/або сплата суму податку та збору. 5. Організація системи внутрішнього аудиту за розрахунками з бюджетами за податками і платежами;

2) розроблено алгоритм реєстрації інформації про розрахунки з бюджетом у бухгалтерському обліку від первинної документації до складання податкової звітності. Дотримання запропонованої моделі забезпечить отримання достовірної та правдивої інформації, що дозволить мінімізувати штрафи та санкції;

3) на теоретичному рівні проведено ретроспективний аналіз ставки

податку на доходи фізичних осіб. Встановлено, що реформування податкового законодавства сприяло збільшенню податкових надходжень до бюджету та створило умови для підвищення впливу податку на рівень життя населення;

4) узагальнено перелік програмного забезпечення для подання електронної податкової звітності, проаналізовано їх переваги та недоліки. Встановлено, що електронна звітність економить час, а основним недоліком є технічні неполадки, обмеження у бланках документів та у роботі з ПН. Але за умови високого рівня матеріально-технічного забезпечення підприємства та програмного обслуговування, переваги перевищують її недоліки;

5) деталізовано порядок формування інформації про податкові розрахунки у обліковій політиці підприємств. Запропоновано основні елементи облікової політики в частині розрахунків з бюджетом відображати в розрізі складових: 1. Нормативна база. 2. Загальна інформація. 3. Облік податку на додану вартість. 4. Облік податку на прибуток. 5. Облік акцизного податку. 6. Облік податку на доходи фізичних осіб. 7. Облік інших податків та зборів.

6) узагальнено переваги та недоліки використання формату xbrl для складання звітності за МСФЗ в електронному вигляді. Встановлено, що XBRL тільки стандартизує інформацію та показники, які використовується при формуванні звітності різних компаній, також надає можливості подальшого порівняння та аналізу. Перехід вітчизняних підприємств на новий формат XBRL відкриє низку переваг як для користувачів, так і для тих, хто готує фінансову інформацію. Зокрема, додаткове підтвердження коректного складання фінансової звітності; виключення дублювання при поданні фінансової звітності до різних органів; підвищення інвестиційної привабливості компанії.

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає в тому, що надані рекомендації спрямовані на збагачення практики діяльності підприємства конкретними методиками бухгалтерського обліку і аудиту операцій щодо розрахунків за податком на доходи фізичних осіб.

Апробація результатів дослідження. Основні результати дослідження,

що ілюструють його новизну, доповідалися й одержали позитивну оцінку на науково-практичній конференції студентів за результатами проходження виробничих та технологічних практик, IV Всеукраїнській науково-практичній конференції «Проблеми обліково-аналітичного забезпечення управління підприємницькою діяльністю» (м. Полтава, 2019), Всеукраїнській науково-практичній конференції «Бухгалтерський облік, оподаткування та контроль в умовах міжнародної економічної інтеграції» (м. Київ, 2019), Всеукраїнській науково-практичній конференції «Актуальні питання сучасної економічної науки» (м. Полтава, 2019), VI Всеукраїнській науково-практичній конференції «Актуальні проблеми соціально-економічних систем в умовах трансформаційної економіки» (16 – 17 квітня 2020 р.), II Міжнародній науково – практичній конференції «Проблеми обліково-аналітичного забезпечення управління підприємницькою діяльністю» (м. Полтава, 23 квітня 2020 р.), студентській науковій конференції (м. Полтава, травень 2020), регіональній студентській науково-практичній Інтернет- конференції «Сучасні тенденції розвитку бухгалтерського обліку та оподаткування в Україні: глобальні виклики – управлінські рішення» (28 жовтня 2020 р., м. Лубни), XVI Всеукраїнській науково-практичній конференції «Обліково-аналітичні й статистичні методи та моделі в оподаткуванні, бізнесі, економіці» (м. Ірпінь, 2020), IV Міжнародній науково-практичній конференції «Формування та перспективи розвитку підприємницьких структур в рамках інтеграції до європейського простору» (м. Полтава 24 березня 2021 р.), Міжнародній науково-практичній конференції «Модернізація економіки: сучасні реалії, прогнозні сценарії та перспективи розвитку» (м. Херсон 28-29 квітня 2021 р.).

Публікації. За результатами дослідження опубліковано наукові праці:

1 Податкова звітність з ПДФО: інформаційне забезпечення, відповідальність. *Fundamental and applied research in the modern world. Abstracts of the 8th International scientific and practical conference.* BoScience Publisher. Boston, USA. 2021. Pp. 638-646.

2. Організація бухгалтерського обліку розрахунків з бюджетом. *Сучасний*

стан і перспективи вдосконалення практичної підготовки здобувачів вищої освіти факультету обліку та фінансів: Збірник доповідей науковопрактичних конференцій студентів за результатами проходження виробничих та технологічних практик по спеціальностях. Випуск 10. Полтава : ПДАА, 2021. С. 57-59.

3. Облікове забезпечення складання податкової звітності з ПДФО. *Сучасні тенденції розвитку бухгалтерського обліку та оподаткування в Україні: глобальні виклики – управлінські рішення: зб. Матеріалів регіональної студентської науково-практичної Інтернет- конференції (28 жовтня 2020 р., м. Лубни). С. 41-43.*

4. Податок на додану вартість як складова податкової системи Франції. *Актуальні проблеми соціально-економічних систем в умовах трансформаційної економіки: Збірник наукових статей за матеріалами VI Всеукраїнської науково-практичної конференції (16 – 17 квітня 2020 р.). Частина 1. Дніпро: НметАУ, 2020. С. 404-408.*

5. Ставка податку на доходи фізичних осіб: ретроспективний аналіз. *Проблеми обліково-аналітичного забезпечення управління підприємницькою діяльністю : матеріали II Міжнар. наук. – практ. конф. (м. Полтава, 23 квітня 2020 р.). Полтава : Видавництво ПП «Астроя», 2020. 705 с. С. 580-583.*

6. Перспективи розвитку електронної звітності в Україні. *Сучасний стан і перспективи вдосконалення практичної підготовки студентів обліково-фінансового профілю: Збірник доповідей науково-практичних конференцій студентів за результатами проходження виробничих та технологічних практик по спеціальностях, випуск 7. 2019. Полтава. С.60-61.*

7. Концептуальні основи звітності за єдиним соціальним внеском. *Матеріали студентської наукової конференції. Т.1. Полтава, 2020. С. 233-235.*

8. Облікова політика: сутність та формування. *Формування та перспективи розвитку підприємницьких структур в рамках інтеграції до європейського простору: Матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції (заочна форма) (24 березня 2021 р.). Полтава, 2021. С. 246-248.*

9. Актуальні питання обліку заробітної плати в умовах глобалізації інформаційних процесів. *Проблеми обліково-аналітичного забезпечення управління підприємницькою діяльністю*: зб. Матер. IV Всеукраїнської науково-практичної конференції. Полтава: ПДАА, 2019. С. 240-243.1

10. Податковий кодекс України, його зміст та значення. *Бухгалтерський облік, оподаткування та контроль в умовах міжнародної економічної інтеграції*: збірник тез доповідей Всеукр. наук.-практ. конф. / відп. Ред. Є.В. Калюга. К.: НУБіП України, 2019. С. 320 – 322.

11. Розрахунок за виплатами працівникам. *Актуальні питання сучасної економічної науки*: Збірник матеріалів II Всеукраїнської науково-практичної конференції. Полтава : РВВ ПДАА, 2019. С. 272 – 273.

12. Ключові аспекти оподаткування доходів фізичних осіб. *Модернізація економіки: сучасні реалії, прогностичні сценарії та перспективи розвитку*: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (28-29 квітня 2021 р.). Херсон, 2021. С. 370-372.

13. Розвиток балансового узагальнення у межах різних облікових теорій. *Сучасні тенденції розвитку бухгалтерського обліку та оподаткування в Україні: глобальні виклики – управлінські рішення*: зб. Матеріалів регіональної студентської науково-практичної Інтернет- конференції (28 жовтня 2020 р., м. Лубни). С. 40-43.

14. Використання формату xbrl для складання звітності: переваги та недоліки. *Обліково-аналітичні й статистичні методи та моделі в оподаткуванні, бізнесі, економіці* : збірник тез за матеріалами XVI Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції. Ірпінь: Університет ДФС України, 2020. С. 203-205.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ОБЛІКУ ОПОДАТКУВАННЯ ДОХОДІВ ФІЗИЧНИХ ОСІБ

1.1. Економічний зміст оподаткування доходів фізичних осіб

Економічна сутність податкових платежів характеризується грошовими відносинами, що виникають у держави з юридичними і фізичними особами, які мобілізацію коштів у розпорядження держави [89]. Крім того, податки можна розглядати як сукупність фінансово-економічних відносин, які пов'язані з наповненням грошовими коштами держави для виконання відповідних функцій.

Податок - це обов'язковий, безумовний платіж до відповідного бюджету, що справляється з платників податку [67]. Збір (плата, внесок) - обов'язковий платіж до відповідного бюджету, що справляється з платників зборів, з умовою отримання ними спеціальної вигоди, у тому числі внаслідок вчинення на користь таких осіб державними органами, органами місцевого самоврядування, іншими уповноваженими органами та особами юридично значимих дій [67].

Сукупність загальнодержавних та місцевих податків та зборів, що справляються в установленому ПКУ порядку, становить податкову систему України [67]. В Україні встановлюються загальнодержавні та місцеві податки та збори (табл. 1.1).

Таблиця 1.1

Загальнодержавні та місцеві податки та збори України

Види податків	
Загальнодержавні	Місцеві
Податок на прибуток підприємств	Податок на майно
Податок на доходи фізичних осіб	Єдиний податок
Податок на додану вартість	Збір за місця для паркування
Акцизний податок	Туристичний збір
Екологічний податок	
Мито	
Рентна плата	

Важливою бюджетонаповнювальною складовою є податок на доходи фізичних осіб (далі - ПДФО). Цей податок можна ототожнити з інструментом прямого оподаткування у системі оподаткування України, який має мобільніший і динамічніший характер, ніж інші складові прямих податків.

Податкові надходження складають суттєвий відсоток у дохідній частині бюджету у більшості країн, в т.ч. і України.

Станом на 01.10.2021 р. згідно даних Міністерства фінансів України питома вага надходжень до державного бюджету представлено на рис. 1.1.

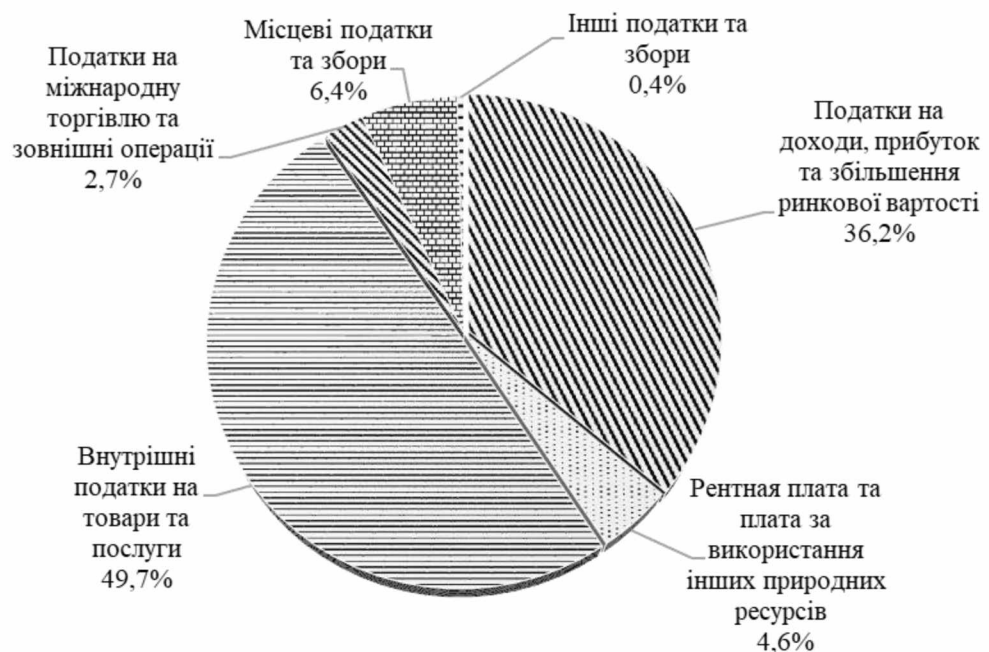

Рис. 1.1. Структура податкових надходжень до державного бюджету (зведений) на 01.10.2021 р., %

Отже, найбільшу питому вагу у структурі займають надходження з внутрішніх податків на товари та послуги (49,7%, 505734,3 млн. грн): ПДВ з імпортованих товарів, ПДВ з вітчизняних товарів та акциз з вироблених та ввезених підакцизованих товарів; на другому місці – податки на доходи та прибуток (39,62%, 367981,6 млн. грн). Станом на 1 жовтня сума надходжень від ПДФО склала 248506 млн. грн, що становить 21,06 % у структурі податкових та неподаткових надходжень до зведеного бюджету України.

Оцінка даних Міністерства фінансів України про доходи Державного

бюджету України, до яких входять надходження до загального та спеціального фондів держбюджету, дає можливість оцінити динаміку структури податкових надходжень, в тому числі і ПДФО (табл. 1.2).

Таблиця 1.2

**Динаміка структури доходів державного бюджету України за статтями
доходів за 2014 – 2020 рр., %**

Статті доходів	Роки						
	2014.	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Податкові надходження	78,46	76,57	81,76	79,06	79,79	82,98	82,57
Податки на доходи, прибуток	14,73	14,93	18,52	17,89	21,49	30,45	30,04
ПДФО	3,54	8,43	9,71	9,46	9,56	21,36	21,44
ПП	11,19	6,50	8,82	8,44	11,93	9,10	8,61
Рентна плата та плата за використання інших природних ресурсів	5,33	7,44	7,15	6,13	4,47	4,03	4,15
Внутрішні податки на товари та послуги	51,52	45,18	52,84	53,23	51,03	39,99	40,27
ПДВ	38,93	33,37	-	-	-	5,53	5,98
АП з вироблених в Україні підакцизних товарів	7,87	7,25	8,94	8,36	6,98	4,61	4,68
АП з ввезених в Україну підакцизних товарів	4,72	4,55	5,68	5,29	4,98	6,89	9,19
ПДВ з вітчизняних товарів (з урахуванням бюджетного відшкодування)	8,89	7,42	8,77	8,00	9,11	22,47	19,91
ПДВ з імпортованих товарів	30,05	25,95	29,44	31,58	29,96	2,33	2,21
Податки на міжнародну торгівлю та зовнішні операції	3,53	7,54	3,31	3,09	2,76	2,31	2,19
ввізне мито	0,00	0,00	0,00	3,01	2,69	0,02	0,02
вивізне мито	0,00	0,00	0,00	0,08	0,07	0,00	0,00
Збори на паливно-енергетичні ресурси	1,68	1,36	0,05	0,00	0,00	5,70	5,50
Місцеві податки та збори	-	-	-	0,09	-	2,73	2,76
Інші податки та збори	1,68	0,12	-0,10	-1,38	0,03	0,47	0,39
Неподаткові надходження	19,14	22,44	16,82	16,19	19,16	17,02	17,43
Усього	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Отже, аналіз податкових надходжень до бюджету показав, що в середньому за досліджувані роки частка ПДФО у надходженнях до бюджету склала 11,9 %.

Податок на доходи фізичних осіб є основним бюджетоутворюючим податком, який відіграє значну роль у перерозподілі доходів громадян та забезпеченні фінансової достатності бюджету. За допомогою даного податку держава має можливість впливати на рівень доходів і накопичень громадян, він є соціальним регулятором, так як перерозподіляє доходи кожного члена суспільства, під час його сплати формуються взаємозв'язки платників з державою, так як кожен з них стає учасником бюджетного процесу щодо формування доходів держави [7].

Податок на доходи фізичних осіб (ПДФО) – одне з основних джерел доходів бюджету держави, яке використовується для регулювання доходів і накопичень різних соціальних груп населення. Податку на доходи фізичних осіб, як економічній категорії властиві наступні характеристики, зображені на рис. 1.2. [7]

Рис. 1.2. Характеристики податку на доходи фізичних осіб

Через ПДФО реалізується зв'язок громадян-платників з державою (в

особі податкових органів) і місцевими органами самоврядування, тим самим вони стають причетними до формування доходів бюджету і дає підставу для контролю за ефективним використанням державних ресурсів. У сучасних умовах поряд з фіскальною особливу увагу держава приділяє регулюючій функції ПДФО, так як вона чинить серйозний вплив на рівень і структуру доходів населення, його платоспроможний попит [7].

Значущість ПДФО обумовлена тим, що він:

- 1) безпосередньо зачіпає інтереси всіх без винятку верств економічно активного населення країни;
- 2) один з основних податків, який дозволяє в максимальному ступені реалізувати основні принципи оподаткування: справедливість і рівномірність розподілу податкового тягаря;
- 3) дозволяє змінювати розмір кінцевих доходів населення без зміни відповідності між результатами праці та її оплатою;
- 4) впливає на структуру кінцевих доходів населення, а отже, і на структуру потреб населення;
- 5) дозволяє обкладати доходи, які отримуються з різних джерел [7].

Облік податку на доходи фізичних осіб – важлива складова механізму податкової системи України. Враховуючи зміни, що відбувалися у податковому законодавстві протягом незалежності України, впевнено можна сказати, що цей прямий податок займає провідну роль в обліковій системі кожного суб'єкта господарювання. Розмежування історичних етапів щодо законодавчого регулювання обліку податку на доходи фізичних осіб починаючи з проголошення незалежної України і по теперішній час відповідно нормативно-правових джерел чинних на той момент представлено в табл. 1.3. [23]

В таблиці 1 представлені чотири основних історичних етапи, які стосуються розвитку податкової системи незалежної України та безпосередньо обліку податку на доходи фізичних осіб.

Аналізуючи основні аспекти нарахування та сплати ПДФО (табл. 1.4), необхідно зазначити, що суттєві зміни в оподаткування доходів фізичних осіб

були запроваджені Законом України від 31 березня 2014 р. №1166-VII [61].

Таблиця 1.3

**Історичні етапи щодо законодавчого регулювання обліку податку на
доходи фізичних осіб**

Історичні рамки	Нормативно-правове джерело
24.08.1991 р. – 26.12.1992 р.	Закон України «Про прибутковий податок з громадян України, іноземних громадян та осіб без громадянства» № 1309-XII від 05.09.1991 р.
26.12.1992 р. – 01.01.2004 р.	Декрет Кабінету Міністрів «Про прибутковий податок з громадян» № 13-92 від 26.12.1992 р.
01.01.2004 р. – 01.01.2011р.	Закон України «Про податок з доходів фізичних осіб» № 889-IV від 22.05.2003 р.
01.01.2011 р. по теперішній час	Податковий кодекс України

Зменшення ставки ЄСВ для роботодавців до 22%, а також скасування вимоги щодо утримання її із заробітної плати працівників у розмірі 3,6%, сприяли зростанню ПДФО з 15% до 18% [61].

Таблиця 1.4

Ретроспективний аналіз ставки ПДФО

Роки	Мінімальна заробітна плата (МЗП) на 1 січня, грн.	Ставки ПДФО
2013	1147	15% до 11470 грн. (1147*10 МЗП у розрахунку на місяць), 17 %
2014	1218	15% до 12180 грн. (1218*10 МЗП у розрахунку на місяць), 17 %
2015	1218	15% до 12180 грн. (1218 *10 МЗП у розрахунку на місяць), 20%
2016	1378	18%
2017	3200	18%
2018	3723	18%
2019	4173	18%
2020	4723	18%
2021	6000	18 %

Вивчення досвіду оподаткування доходів фізичних осіб в інших країнах сприятиме удосконаленню та виправленню законодавчих та практичних помилок нашої країни щодо стягнення податку на доходи фізичних осіб.

Особливість європейської податкової системи в тому, що вона функціонує на основі прогресивної шкали. Наприклад, у Франції розрахунок

податку на прибуток фізосіб здійснюється податковою службою. Доходи фізосіб поділяють на 8 категорій, з відповідним порядком розрахунку та застосуванням пільг і відрахувань. Особливістю також є те, що розрахунок здійснюється на сім'ю і доходи оподатковуються за прогресивною шкалою (від 5,5 до 75%). Максимальну ставку (75%) застосовують, якщо дохід родини дорівнює 1 млн. євро [36]. У Німеччині мінімальна ставка податку становить 0% на доходи, менші за \$9 тис, з доходів від \$9 тис. до \$11,5 тис. податок на прибуток фізосіб складає 2,56%. У Великобританії для ПДФО початок податкового періоду є 06.04. поточного року і закінчується він 05.04.наступного року. Неоподатковуваний мінімум за рік становить 2790 фунтів стерлінгів, податкові ставки 20%, 40% і 45% [36].

У Швеції податок обчислюють за прогресивною шкалою, загальна максимальна ставка податку - 56,9%. Норвегія характеризується офіційним публікуванням даних платників податків і податків. Громадяни країни сплачують два податки - національний і місцевий - з усіх доходів, які були одержані в країні та за її межами. Податок на прибуток фізосіб з річної суми заробітної плати (якщо дохід – від 220 501 до 248 500 норвезьких крон) розраховують за ставкою 9,5%. У Декларації про доходи резидента Іспанії включено всі доходи, які одержано в межах та поза межами країни. Діапазон ставки на податок - 24 до 52%. Наприклад, якщо дохід складає 300 тис. €, застосовується ставка 52% [78].

Для обробки інформації про здійснені господарські операції необхідно використовувати інформацію, яка стосується бухгалтерських операцій та обліку сплати податків підприємством. Ведення паралельно різних видів обліку значно ускладнює роботу. Кожен із напрямків обліку включає велику кількість інформації щодо специфіки ведення, різні цілі, функції, задачі та методи розрахунку, що призводять до багатьох суперечностей та невідповідностей між ними.

Податковий облік узагальнює інформацію для визначення податкової бази за окремими видами податкових платежів з метою складання податкової

звітності. Мета податкового обліку є забезпечення повної та достовірної інформації про господарські операції у частині об'єктів оподаткування для складання податкової звітності та своєчасної сплати податків та зборів.

Облік заборгованості перед бюджетом регулюється законодавчими та нормативними документами. Умовно такі документи можна поділити на чотири групи:

1. Перша група документів (документи першого рівня) регламентує порядок ведення бухгалтерського обліку, складання і подання фінансової звітності юридичними особами (Закони України). Наприклад, основним документом, який регулює порядок ведення обліку на підприємствах, в тому числі і ТОВ «XXXXX» є Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» [74], який регулює систему ведення бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності, а також їх державне регулювання на підприємстві в цілому. У Законі України «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність» (21.12.2017 р., № 2258-VIII) визначено правові та організаційні засади здійснення аудиту в Україні [73].

У податковому законодавстві основні елементи податку на доходи фізичних осіб представлено у IV розділі ПКУ [67]. Статті 162 – 179 розкривають основні елементи податку. Розглянемо основні елементи податку на доходи фізичних осіб.

Платниками податку на доходи фізичних осіб є: 1. Фізособи - резиденти, які отримують доходи як в Україні, так і іноземні доходи; 2. Фізособи - нерезиденти, які отримують доходи в Україні; 3. Податкові агенти [67].

ПКУ встановлено, що платниками податку не є нерезиденти, які отримують доходи з джерела їх походження в Україні і мають дипломатичні привілеї та імунітет, встановлені чинним міжнародним договором України, щодо доходів, які вони отримують безпосередньо від провадження дипломатичної чи прирівняної до неї таким міжнародним договором діяльності [67].

Об'єкти оподаткування представлено у табл. 1.5.

Таблиця 1.5

Об'єкти оподаткування доходів фізичних осіб

Об'єкти оподаткування доходів фізичних осіб-резидентів	Об'єкти оподаткування доходів фізичних осіб-нерезидентів
1. Загальний місячний (річний) оподатковуваний дохід	1. Загальний місячний (річний) оподатковуваний дохід з джерела його походження в Україні
2. Доходи з джерела їх походження в Україні, які остаточно оподатковуються під час їх нарахування (виплати, надання)	2. Доходи з джерела їх походження в Україні, які остаточно оподатковуються під час їх нарахування (виплати, надання)
3. Іноземні доходи - доходи (прибуток), отримані з джерел за межами України	

Базою оподаткування податком на доходи фізичних осіб є загальний оподатковуваний дохід - будь-який дохід, який підлягає оподаткуванню, нарахований (виплачений, наданий) на користь платника податку протягом звітного податкового періоду [67].

Відповідно до п. 29.1 ст. 29 ПКУ обчислення суми податку здійснюється шляхом множення бази оподаткування на ставку податку. Ставка податку стала уніфікованою і становить 18 %.

Податковою соціальною пільгою (далі - ПСП) є можливість платників податків зменшити нарахований загальний місячний оподатковуваний дохід у вигляді заробітної плати. Розміри ПСП залежать від розмірі прожиткового мінімуму для працездатної особи (з розрахунку на місяць), встановлено законом на 1 січня звітного податкового року (рис. 1.3) [72].

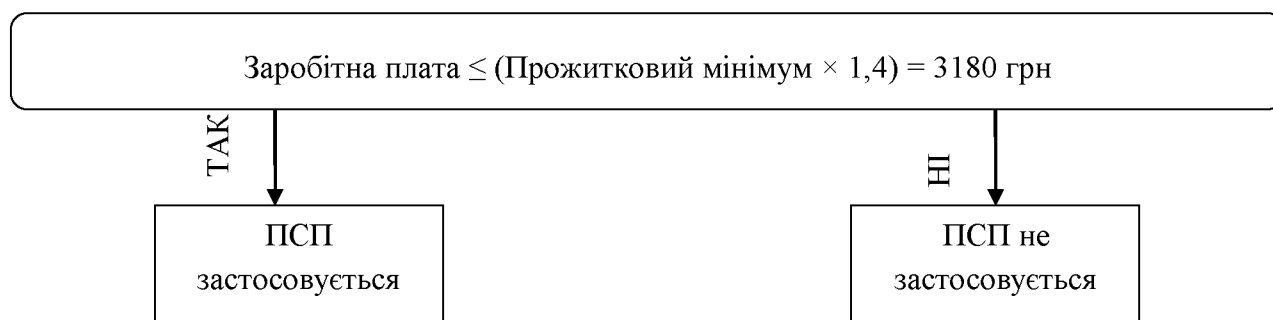

Рис. 1.3. Порядок застосування ПСП при нарахуванні ПДФО, 2021 р.

ПКУ визначає, що ПСП надається в розмірі, що дорівнює 50 % розміру прожиткового мінімуму для працездатної особи (у розрахунку на місяць),

встановленому законом на 1 січня звітного податкового року, – для будь-якого платника податку за умови, що місячний розмір доходу у вигляді заробітної плати такого платника податку не перевищує граничну суму для застосування пільги (рис. 1.4).

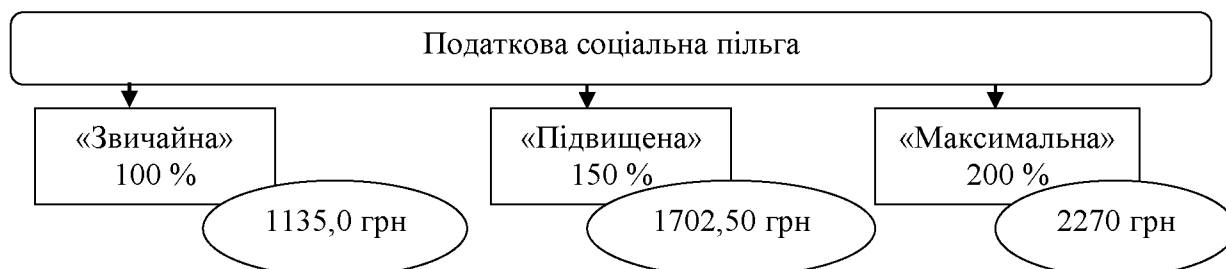

Рис. 1.4. Види та розміри ПСП у 2021 році

2. Друга група документів (документи другого рівня) встановлює правила і способи ведення обліку господарських операцій, складання та подання бухгалтерської звітності (П(С)БО, План рахунків бухгалтерського обліку). Зокрема, НП(С)БО 1 [39], П(С)БО11 «Зобов’язання» [69], Інструкція № 291 [75].

3. Третя група документів (третій рівень) - це нормативні акти і методичні рекомендації з питань ведення бухгалтерського обліку. Наприклад, Методрекомендації по застосуванню регістрів бухобліку [76], Положення про документальне забезпечення записів у бухобліку [70], Правила подання платником ПДФО документів для отримання (застосування) ПСП [72], на яку він має право згідно з ПКУ, Порядок про заповнення та подання Розрахунку з ПДФО і ЄСВ.

4. Четверта група документів (четвертий рівень) – робочі документи підприємства: Статут, облікову політику, робочий план рахунків, розроблені форми первинних документів.

Організація бухгалтерського обліку розрахунків за товарними операціями підприємствам будь-якої форми вимагає дотримуватися основних положень законодавчих та нормативних документів України, характеристика яких представлена нижче.

1.2. Стан дослідженості проблеми та наукові напрями її вирішення

Для визначення кола проблем, що вже отримали дослідження та досліджені частково, нами проведено аналіз останніх досліджень з питань обліку розрахунків за податковими платежами.

Білобровенко Т. [2] для удосконалення методики та практики бухобліку розрахунків за ПДВ рекомендує запровадити форму «Реєстру документів, що замінюють податкові накладні» з відображенням у ньому інформації щодо виданих авансів контрагентам і фактично сплачених сум ПДВ.

Бурова Т. [4] запропонувала в Наказ про облікову політику включати розділи: 1. Організація податкового обліку, в якому описати: а) систему оподаткування, види податків, які нараховує і сплачує підприємство; б) спеціальні рахунки і субрахунки для кожного виду платежів і зборів (рах. 64, 70-75, 90-94 та інші). в) облікові регістри для складання управлінської і податкової звітності.

Волошенюк І. [8] удосконалення організаційно-методичних положень обліку за податком на прибуток пов'язує з відкриттям активно-пасивного рахунку, призначеного для відображення відстрочених податкових активів і зобов'язань та впровадженням регістру аналітичного обліку податку на прибуток.

На думку, Драчук В., [18] в Наказі про облікову політику підприємства мають бути розкриті такі методи та процедури: стан заборгованості за податковими платежами перед бюджетом; суми нарахування та сплати зобов'язань перед бюджетом за податковими платежами; наявність операцій щодо нарахування штрафних санкцій в разі несплати або прострочення.

Праці Кучер С. [25] пов'язані з удосконаленням організації та методики внутрішнього контролю операцій з нарахування та сплати податку на прибуток. Автор пропонує: а) механізм використання облікової політики як інструменту податкового планування на основі фінансового аналізу показників податкового навантаження та фінансового стану; б) порядок ідентифікації та оцінки ризиків

суб'єкта господарювання при здійсненні внутрішнього контролю; в) методичний підхід до проведення внутрішнього контролю операцій з нарахування та сплати податку на прибуток з використанням «Карти податкових ризиків».

Кушніренко О. [26] надала практичні рекомендації щодо підвищення дієвості обліку і контролю розрахунків за податками на сільгосппідприємствах. Зокрема, запропоновано в наказах про облікову політику у розділі «Організація та методика обліку розрахунків із бюджетом» розробляти окремий підрозділ «Організація внутрішнього контролю розрахунків за податками» та ведення Картки аналітичного обліку розрахунків з ЄП четвертої групи, Картки аналітичного обліку розрахунків з ПДВ та Реєстру облікового відображення розрахунків за податками та платежами в регістрах синтетичного обліку. При здійсненні внутрішньогосподарського контролю виявлені порушення пропонується фіксувати у Описі виявлених відхилень під час внутрішнього контролю розрахунків за податками. А також, автором представлено модель внутрішнього контролю розрахунків за податками на сільськогосподарських підприємствах, яка визначає стадії, пакет робочих документів внутрішнього контролера.

Меліхова Т. та Штепа В. [35] пов'язує свої праці з удосконалення аудиту податку на додану вартість. Зокрема, запропоновано методику аудиту податку на додану вартість, яка включає: анкету, загальний план аудиту, програму аудиту, робочі документи аудитора та робочі таблиці з податкового зобов'язання, податкового кредиту, розрахунків з ПДВ, обліку ПДВ

Новосельська Л. [41] для удосконалення обліку податкових платежів рекомендує: а) розробити і затвердити облікові регістри обліку доходів і витрат з податку на прибуток, ПДФО; б) визначити у Наказі рахунки за окремими видами податкових платежів, вказати методику ведення аналітичного податкового обліку згідно з бухгалтерським та встановити графік документообігу з відображенням руху первинних документів, облікових регістрів, податкової звітності; в) пропонує складати «Примітки до податкової

звітності», які надаватимуть інформацію про стан обліку податкових платежів.

На думку, Скорнякової Ю. [77] для вдосконалення відображення в обліку та фінансовій звітності нарахування єдиного податку доцільно розмежувати в обліку суму ЄП, що визнається зобов'язаннями перед бюджетом, і суму ЄП, що визнається витратами оподаткування поточного періоду та доповнити рахунок 64 додатковим субрахунком 645 «Нарахування єдиного податку», а назву синтетичного рахунку 98 змінити на «Витрати оподаткування»

Чирва А. [84] запропоновано структурно-логічну схему методики визначення цього суми податку, яка може бути оформлена у вигляді додатку до наказу про облікову політику: I. Реєстрація платником ПДВ (для новостворених підприємств); II Реєстрація податкових накладних в Єдиному реєстрі податкових накладних; III Обчислення суми ПДВ згідно вибраного методу (прямий адитивний, непрямий адитивний, прямого вирахування, непрямого вирахування) та з застосуванням відповідної ставки; IV Відображення результатів розрахунків на рахунках бухгалтерського обліку; V Заповнення податкової декларації з податку на додану; VI Сплата обрахованої суми ПДВ до бюджету

Шевченко Л. [87] для ефективного підходу до організації обліку податків в інтересах осіб вищої керівної ланки підприємства рекомендує виділити окремий центр відповідальності – центр сплати податків, який функціонально охоплюватиме операції з нарахування та сплати податкових платежів.

Шот А. та Платонова Ю. [88] пропонують внести до Наказу про облікову політику окремого пункту й відповідного додатка до нього з питань розрахунку ПДВ.

Аналіз попередніх досліджень та публікацій показав, що питання обліку розрахунків з бюджетом досліджуються в різних напрямках. Більшість дослідників пов'язують свої праці з удосконаленням обліку розрахунків за ПДВ. Це пояснюється тим, що ПДВ є одним з основних податків, як для підприємств, так і для наповнення державного бюджету. Інші дослідження пов'язані з удосконаленням обліку розрахунків з податком на прибуток.

Зокрема, запропоновано спрощення алгоритму розрахунку оподаткованого прибутку, методики розрахунку бази оподаткування, деталізації рахунків доходів та витрат, впровадженням окремого рахунку для податкових різниць тощо.

На основі вище наведеної класифікації напрямів дослідження щодо обліку розрахунків з бюджетом за податками та платежами побудуємо рис. 1.5.

Рис. 1.5. Структура напрямів дослідження обліку розрахунків за податками та платежами

За результатами проведених досліджень було запропоновано ряд пропозицій щодо вирішення визначених проблем, зокрема, вдосконалення внутрішньо регламентованих документів, що регулюють організацію обліку податкових розрахунків, впровадження додаткових синтетичних та аналітичних рахунків, вдосконалення первинних документів та звітності, впровадження нових форм аналітичних документів тощо. На основі отриманих результатів побудуємо табл. 1.6. Дані табл. 1.6. показують, що вирішення визначених проблеми автори вбачають у вдосконаленні Наказу про облікову політику (7) та організації здійснення податкових розрахунків працівниками бухгалтерії (2), вдосконаленні первинних документів (6), введенні додаткових рахунків (3), вдосконаленні методики відображення в обліку розрахунків з бюджетом за податками (1). Рядом авторів запропоновано вдосконалити деталізувати

документи для складання податкової звітності (1) та спростити самі форми Декларацій та додатків до них (1). Окрема увага приділяється удосконаленню організації внутрішньогосподарського контролю за розрахунками з бюджетом (1). Виділимо пропозиції у частині ідентифікації та оцінки ризиків суб'єкта господарювання при здійсненні внутрішнього контролю з використанням «Карти податкових ризиків» (1).

Таблиця 1.6

Рекомендації щодо удосконалення обліку розрахунків з бюджетом за податками та платежами

Джерело	Шляхи вдосконалення									
	вдосконалення первинних документів	вдосконалення порядку здійснення розрахунків з бюджетом на державному рівні	вдосконалення організації здійснення податкових розрахунків працівниками бухгалтерії	вдосконалення податкової звітності	вдосконалення Наказу про облікову політику	вдосконалення у частині методології синтетичного та аналітичного обліку	введення нових синтетичних та аналітичних рахунків	удосконалення автоматизованої обробки податкової звітності	вдосконалення роботи контролюючих органів	вдосконалення внутрішнього контролю розрахунків за податками.
[2]	+	+								
[4]		+	+	+	+					
[8]	+						+			
[16]		+						+	+	
[18]					+					
[25]		+			+					+
[26]	+				+	+				+
[35]	+									+
[41]	+			+	+					
[77]							+			
[84]					+					
[87]			+							
[88]	+	+			+		+			

В той же час проблемними залишаються питання особливостей обліку розрахунків з бюджетом, що виникають в практиці вітчизняних підприємств, коли використання загальних правил обліку недостатньо, зокрема неузгодженість правил оподаткування із методикою бухгалтерського обліку, складність розрахунків податкових різниць, інформаційне забезпечення обліку оподаткування, облікове відображення ПДВ в системі рахунків тощо.

РОЗДІЛ 2

ОБЛІК ОПОДАТКУВАННЯ ДОХОДІВ ФІЗИЧНИХ ОСІБ

2.1. Організаційно-правові засади діяльності та облікова політика підприємства

Товариство з обмеженою відповідальністю «XXXXXX» (далі – ТОВ «XXXXXX») є юридичною особою приватного права, створене у порядку, визначеному чинним законодавством. ТОВ «XXXXXX» у своїй діяльності керується положеннями Кодексів України: Цивільного, Господарського, Податкового, Закону України «Про господарські товариства» та інших чинних

Ведення бухгалтерського обліку на підприємстві покладено на відділ бухгалтерського обліку і звітності під керівництвом головного бухгалтера. На головного бухгалтера покладається відповідальність за дотримання встановлених єдиних методологічних засад бухобліку, своєчасне подання бухгалтерської звітності. Відділ бухгалтерського обліку і звітності складається з 6 чоловік.

На ТОВ «XXXXXX» прийнята журнально-ордерна форма обліку. Всі записи в бухгалтерському обліку проводяться на підставі повністю оформлених первинних документів. Тривалість операційного циклу – календарний рік.

Відповідно до вимог Закону України про бухоблік та фінансову звітність, на ТОВ «XXXXXX» сформовано Наказ № 1 «Про облікову політику» від 01.01.2020 р., яким затверджено облікову політику підприємства, яка встановлює принципи, методи та процедури, що використовуються для складання фінансової звітності.

Фінансова звітність ТОВ «XXXXXX» складається з: «Балансу (Звіту про фінансовий стан)» станом на 31.12.2020 р. (форма № 1); «Звіту про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)» за 2020 р. (форма №2), «Звіту про рух грошових коштів (за прямим методом)» за 2020 р. (форма № 3), «Звіт про власний капітал» за 2020 р. (форма №4), «Примітки до річної фінансової

звітності» за 2020 р. (форма № 5), Додаток до приміток «Інформація за сегментами» за 2020 р., Виклад суттєвих облікових політик та інші пояснювальні примітки ТОВ «XXXXXX» за 2020 р.

Фінансова звітність ТОВ «XXXXXX» підготовлена на підставі принципу історичної собівартості з використанням принципу нарахування і представлена в тис. грн.

Використовуючи дані фінансової звітності – «Балансу (Звіту про фінансовий стан)» та «Звіту про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)» за 2018 – 2020 рр. ТОВ «XXXXXX» проведемо оцінку фінансового стану

Доходи ТОВ «XXXXXX» отримує від основного виду діяльності – це виробництво та реалізація абразивної продукції для фізичних і юридичних осіб. Крім того, доходи ТОВ «XXXXXX» отримані в ході іншої операційної діяльності (реалізація виробничих запасів, надання в оренду основних засобів, від безоплатно отриманих виробничих запасів та інші). Доходи є важливим показником для визначення прибутковості, а отже і рентабельності діяльності.

Для аналізу динаміки, складу та структури доходів діяльності ТОВ «XXXXXX» використано І розділ «Звіту про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)» за 2018 – 2020 рр. (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Структура і динаміка доходів ТОВ «XXXXXX» за 2018 - 2020 рр.

Види доходів	2018 р.		2019 р.		2020 р.		Відхилення 2020 р. (+,-) до 2018 р.	
	сума, тис. грн	питома вага, %	сума, тис. грн	питома вага, %	сума, тис. грн	питома вага, %	абсо- лютне, тис. грн	відносне, %
Чистий дохід від основної операційної діяльності	298120	85,8	340772	90,7	377964	87,8	+79844	+26,8
Інші операційні доходи	8259	2,4	15595	4,2	33812	7,9	+25553	У 4,1 р.
Фінансові доходи	40897	11,8	19138	5,1	18862	4,4	-22035	-53,9
Інші доходи	117	0,0	93	0,0	16	0,0	-101	-86,3
Усього	347393	100	375598	100	430654	100	+83261	+24,0

Отже, у 2020 році 87,8% доходів становить чистий дохід від основної операційної діяльності (реалізація товарів, робіт, послуг) ТОВ «XXXXX», 7,9% – доходи від іншої операційної діяльності та 4,4% - дохід від фінансової діяльності. За період 2018 - 2020 рр. сума доходів від основної операційної діяльності збільшилась на 83 млн. 261 тис. грн. або на 24%. Доходи від іншої операційної діяльності ТОВ «XXXXX» характеризуються підвищенням на 25 млн. 553 тис. грн., або у 4,1 рази.

Дохід від інвестиційної діяльності ТОВ «XXXXX» зменшився на 101 тис. грн., або на 86,3%, а від фінансової діяльності - на 22 млн. 35 тис. грн., або на 53,9%. В цілому у динаміці досліджуваних років доходи ТОВ «XXXXX» зросли у 2020 році порівняно з 2018 роком на 83 млн. 261 тис. грн., або на 24%.

Динаміка, склад та структура витрат діяльності ТОВ «XXXXX» проаналізовано у табл. 2.2.

Таблиця 2.2

**Динаміка та структура витрат і відрахувань ТОВ «XXXXX»
за 2018 - 2020 рр.**

Види витрат і відрахувань	2018 р.		2019 р.		2020 р.		Відхилення (+;-) 2020 р. до 2018 р.	
	сума, тис. грн	у % до під- сумку	сума, тис. грн	у % до під- сумку	сума, тис. грн.	у % до під- сумку	суми, тис. грн	у %
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	177141	74,1	197510	69,6	220746	72,6	+43605	+24,6
Адміністративні витрати	10467	4,4	12501	4,4	12940	4,3	+2473	+23,6
Витрати на збут	16965	7,1	13571	4,8	13749	4,5	-3216	-19,0
Інші операційні витрати	15579	6,5	41178	14,5	28288	9,3	+12709	+81,6
Фінансові витрати	-	-	514	0,2	1930	0,6	+1930	X
Інші витрати	50	0,0	242	0,1	556	0,2	+506	У 11,1 р.
Втрати з податку на прибуток	18762	7,9	18332	6,5	25661	8,4	+6899	+36,8
Усього витрат	238964	100,0	283848	100,0	303870	100,0	+64906	+27,2

Аналіз витрат ТОВ «XXXXX» показав, що у 2020 р. порівняно з 2018 р. їх сума збільшилася на 64 млн. 906 тис. грн. або на 27,2%. Зросла сума собівартості реалізації продукції (товарів, робіт та послуг) на 43 млн. 605 тис. грн. або на 24,6%. Збільшилась сума адміністративних витрат на 2 млн. 473 тис. грн., або на 23,6%. Витрати на збут зменшились на 3 млн. 216 тис. грн., або на 19%. Зросла сума інших операційних витрат на 12 млн. 709 тис. грн., або на 81,6%. Сума втрат від інвестиційної та фінансової діяльності збільшилась на 506 тис. грн. та 1 млн. 930 тис. грн. відповідно. Також підвищенням характеризується сума втрат з податку на прибуток на 6 млн. 899 тис. грн., або на 36,8%.

На рис. 2.1 проілюстровано результат порівняння доходів та витрат діяльності ТОВ «XXXXX».

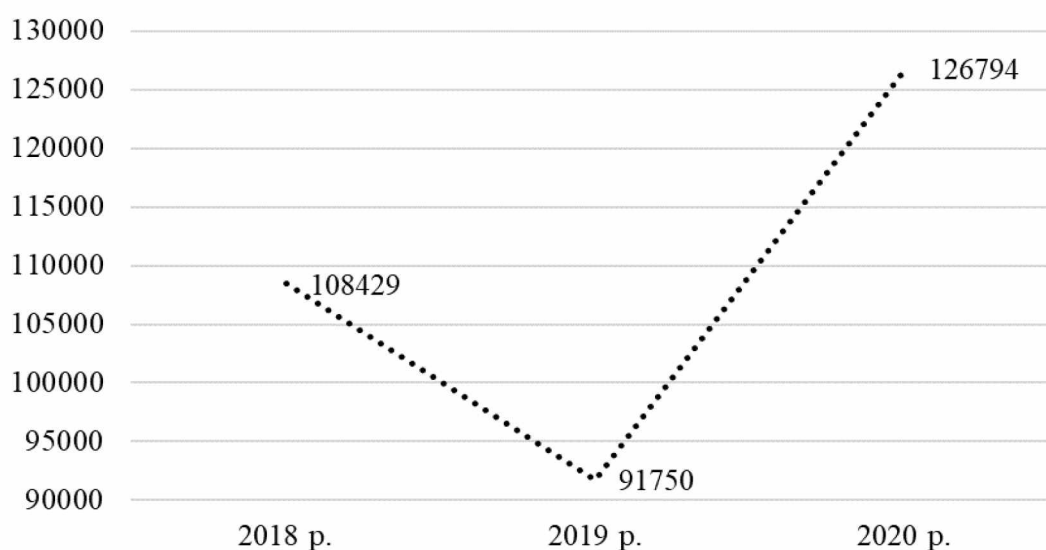

Рис. 2.1. Динаміка фінансового результату діяльності ТОВ «XXXXX» за 2018 – 2020 рр., тис. грн

Отже, за результатами господарювання у 2018-2020 рр. досліджуване підприємство характеризується як – прибуткове.

Результати горизонтального і вертикального аналізу майна (табл. 2.3) свідчать про наявність як позитивних, так і негативних ознак і тенденцій у майновому стані підприємства за інформацією активу балансу.

Аналіз майнового стану показав, що у 2020 році вартість майна

ТОВ «XXXXX» порівняно з 2018 роком збільшилась на 161 млн. 341 тис. грн. або на 50,3%. Вартість необоротних активів, яка представлена основними засобами, зросла на 22 млн. 593 тис. грн., або на 14,9%.

Таблиця 2.3

**Динаміка та структура майна ТОВ «XXXXX» за 2018 - 2020 рр.
(станом на кінець року)**

Види активів	2018 р.		2019 р.		2020 р.		Відхилення (+;-) 2020 р. до 2018 р	
	сума, тис. грн	у % до під- сумку	сума, тис. грн	у % до під- сумку	сума, тис. грн	у % до під- сумку	суми, тис. грн	у %
Майно – всього	320530	100,0	382941	100,0	481871	100,0	+161341	+50,3
1. Необоротні активи	151251	47,2	150595	39,3	173844	36,1	+22593	+14,9
1.1. Основні засоби	66325	20,7	79904	20,9	110754	23,0	+44429	+67,0
2. Оборотні активи	169279	52,8	232346	60,7	308027	63,9	+138748	+82,0
2.1. Запаси	84269	26,3	88837	23,2	81770	17,0	-2499	-3,0
2.1.1. Виробничі запаси	39454	12,3	40820	10,7	47079	9,8	+7625	19,3
2.1.2. Незавершене виробництво	3051	1,0	2034	10,7	47079	9,8	+7625	+19,3
2.1.3. Готова продукція та товари	41764	13,0	45983	12,0	30395	6,3	-11369	-27,2
2.2. Поточна дебіторська заборгованість	47476	14,8	70465	18,4	96135	20,0	+48659	У 2 р.
2.3. Грошові кошти і поточні фінансові інвестиції	37452	11,7	72959	19,1	130031	27,0	+92579	У 3,5 р.
2.4. Витрати майбутніх періодів	43	0,0	57	0,0	52	0,0	+9	X
2.5 Інші оборотні активи	39	0,0	28	0,0	39	0,0	-	-

Вартість оборотних активів ТОВ «XXXXX» підвищилась у 2020 році порівняно з 2018 роком на 138 млн. 748 тис. грн., або на 82%. Зниження відмічено у вартості запасів на 2 млн. 499 тис. грн., або на 3% які представлені виробничими запасами, незавершеним виробництвом та готовою продукцією та товарами. Підвищення відмічено по вартості поточної дебіторської заборгованості на 48 млн. 659 тис. грн., або у 2 рази, по вартості грошових

коштів та поточних фінансових інвестицій на 92 млн. 579 тис. грн., або у 3,5 рази. Вартість інших оборотних активів не змінилась. Збільшилась вартість витрат майбутніх періодів на 9 тис. грн.

У структурі майна ТОВ «XXXXX» за 2018-2020 рр. переважає питома вага оборотних активів – 52,8%, 60,7% та 63,9%.

Динаміка та структура джерел формування капіталу ТОВ «XXXXX» за 2018 – 2020 рр. представлено у табл. 2.4.

Таблиця 2.4

**Динаміка та структура джерел формування капіталу
ТОВ «XXXXX» за 2018 – 2020 рр. (станом на кінець року)**

Види пасивів	2018 р.		2019 р.		2020 р.		Відхилення (+;-) 2020 р. до 2018 р	
	сума, тис. грн	у % до під- сумку	сума, тис. грн	у % до під- сумку	сума, тис. грн	у % до під- сумку	суми, тис. грн	у %
Капітал – всього	320530	100,0	382941	100,0	4811871	100,0	+161341	+50,3
1. Власний капітал	301462	94,1	363212	94,8	460006	95,5	+158544	+52,6
1.1. Зареєстрований (пайовий) капітал	30	0,0	30	0,0	30	0,0	-	X
1.2. Нерозподілений прибуток	300955	93,9	362705	94,7	459499	95,4	+158544	+52,7
2. Зобов'язання і забезпечення	19068	5,9	19729	5,2	21865	4,5	+2797	+14,7
2.2. Поточні зобов'язання і забезпечення	19068	5,9	19729	5,2	21865	4,5	+2797	+14,7
2.2.1. Поточна кредиторська заборгованість	12513	3,9	13442	3,5	15019	3,1	+2506	+20,0

Аналіз даних табл. 2.4 показав, що загальна сума капіталу досліджуваного підприємства у 2020 р. збільшилась порівняно з 2018 р. на 161 млн. 341 тис. грн. або на 50,3%. Сума власного капіталу підприємства зросла на 158 млн. 544 тис. грн. або на 52,6%, за рахунок зареєстрованого капіталу та нерозподіленого прибутку. Сума зобов'язань та забезпечень ТОВ «XXXXX» у 2020 році порівняно з 2018 роком збільшилась на 2 млн. 797 тис. грн., або на 14,7% за рахунок суми поточних зобов'язань та забезпечень, які представлені поточною кредиторською заборгованістю.

У структурі пасивів ТОВ «XXXXX» протягом досліджуваного періоду переважає питома вага власного капіталу підприємства – 94,1%, 94,8% та 95,5%.

Показники оцінки ліквідності та платоспроможності ТОВ «XXXXX» за 2018 – 2020 рр. проаналізовано у табл. 2.5. Станом на 2020 рік коефіцієнт абсолютної ліквідності є вище нормативного на 5,747 пункти, тобто використавши грошові кошти підприємства не мало змогу погасити поточні зобов'язання (на 1 грн поточних зобов'язань припадало 5,75 грн. грошових коштів).

Таблиця 2.5

**Показники оцінки ліквідності та платоспроможності
ТОВ «XXXXX» за 2018 – 2020 рр.**

Показники	Нормативне значення	Роки			Відхилення (+;-) 2020 р. до 2018 р.
		2018	2019	2020	
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	>0,2	1,964	3,698	5,947	+3,983
Проміжний коефіцієнт покриття	>0,7	4,456	7,271	10,346	+5,890
Загальний коефіцієнт покриття	$\geq 1,5$	8,878	11,777	14,088	+5,210
Коефіцієнт платоспроможності	$\geq 0,1$	1,964	3,698	5,947	+3,983
Коефіцієнт критичної ліквідності	$\geq 0,8$	6,649	9,605	11,738	+5,090

Проміжний коефіцієнт покриття є вище нормативного у 2020 році на 9,646 пункти. Розрахований показник показав, що відповідно на 1 грн поточних зобов'язань припадало відповідно до 2020 року 10,35 грн.(при нормативі $\geq 0,7$).

Загальний коефіцієнт покриття є вище нормативного протягом 2020 року. На 1 грн. поточних зобов'язань у 2020 р. припадає 14,09 грн. оборотних активів підприємства (при нормативі $\geq 1,5$).

Індикатори оцінки структури джерел формування капіталу ТОВ «XXXXX» представлено у табл. 2.6. Результати виконаних розрахунків свідчать про високий рівень фінансової стійкості ТОВ «XXXXX» за показниками структури джерел формування капіталу.

Таблиця 2.6

**Показники структури джерел формування капіталу ТОВ «XXXXX»
за 2018 - 2020 рр.**

Показники	Нормативне значення	2018 р.	2019 р.	2020 р.	Відхилення (+; -) 2020 р. до 2018 р.
Коефіцієнт автономії	>0,5	0,941	0,948	0,955	+0,014
Коефіцієнт концентрації позикового капіталу	<0,5	0,059	0,052	0,045	-0,014
Коефіцієнт фінансового ризику	<1	0,063	0,054	0,048	-0,016
Коефіцієнт фінансової стабільності	>1	15,810	18,410	21,038	+5,229

Так, значення коефіцієнта автономії вказує на те, що на кінець звітного року частка власного капіталу у валюті балансу становить 95,5%, це на 0,014 пункт більше порівняно з 2018 роком. Коефіцієнт концентрації позикового капіталу зменшився відповідно з 0,059 до 0,045, що свідчить про підвищення рівня фінансової незалежності підприємства від кредиторів.

Позитивними є показники фінансового ризику та фінансової стабільності. Зокрема, коефіцієнт фінансового ризику знизився з 0,063 у 2018 році до 0,048 у 2020, при нормативі <1.

Коефіцієнт фінансової стабільності протягом 2020 року є вище нормативного – на 20,038 пункти. В цілому, можна зробити висновок, що показники структури капіталу є вище нормативного значення та свідчать про те, що ТОВ «XXXXX» є фінансово стійкий фінансовий стан та є незалежним від кредиторів.

2.2. Облік оподаткування доходів фізичних осіб та відображення інформації у звітності

ТОВ «XXXXX» є платником як загальнодержавних, так і місцевих податків, веде окремий облік, в якому відбувається групування інформації про базу оподаткування, визначення показників усіх форм податкової звітності.

20.05.1998 р. товариство взято на облік як платник податків (№ 3012) у Головному Управлінні ДПС у Полтавській області, ідентифікаційний номер 44057192. ТОВ «XXXXXX» перебуває на загальній системі оподаткування, тобто сплачує податок на прибуток.

Організація бухгалтерського обліку розрахунків з бюджетом за податками ТОВ «XXXXXX» – це специфічний елемент облікової політики, оскільки формує інформацію щодо розрахунків за податками, як у бухгалтерському обліку та фінансовій звітності, так і для цілей податкового законодавства та складання податкової звітності. Головним фактором правильності ведення бухгалтерського обліку розрахунків з бюджетом за податками ТОВ «XXXXXX» є чітко визначена організація бухгалтерського обліку, що впливає на об'єктивність та достовірність розкриття інформації у фінансовій та податковій звітності.

Податкова звітність ТОВ «XXXXXX» є кінцевою стадією організації бухгалтерського обліку розрахунків з бюджетом за податками згідно з податковим законодавством, так як і фінансова звітність – організації бухгалтерського обліку підприємства. При формуванні Наказу про облікову політику ТОВ «XXXXXX» доцільно виокремити розділ «Облік розрахунків з бюджетом за податками та платежами», який буде мати підрозділи:

1. Нормативна база.
2. Загальна інформація.
3. Облік податку на додану вартість.
4. Облік податку на прибуток.
5. Облік акцизного податку.
6. Облік податку на доходи фізичних осіб.
7. Облік інших податків та зборів.

Поетапна організація облікового процесу розрахунків з бюджетом за податками у податковому обліку ТОВ «XXXXXX» представлено на рис. 2.2. Для правильності бухгалтерського обліку розрахунків з бюджетом за податками та платежами необхідно: організувати облік розрахунків з бюджетом за податками

згідно з чинним законодавством; визначити об'єкти обліку розрахунків з бюджетом за податками; оцінити стан бухгалтерського обліку цих об'єктів та вибір елементів облікової політики (принципи, методичні прийоми і процедури); організувати облік розрахунків з бюджетом за податками згідно з Податковим кодексом України; визначити методику розрахунків податків; запровадити податкові розрахункові таблиці, первинні документи, які забезпечать достовірність та правильність оформлення податкової звітності; реагувати на зміни податкового законодавства.

Рис. 2.2. Послідовність організації облікового процесу щодо розрахунків з бюджетом за податками та платежами

Отже, при формування облікової політики ТОВ «XXXXXX» щодо обліку розрахунків з бюджетом доцільно врахувати порядок обліку та звітності в оподаткуванні відповідними податками в залежності від характеру та специфіки діяльності, галузевих особливостей ТОВ «XXXXXX», визначених

відповідно до положень Податкового кодексу України.

Інформаційна функція є однією з основних у бухгалтерського обліку. Будь-яка підприємницька діяльність пов'язана з витратами на оплату праці, нарахуванням та сплатою податків та зборів з неї. У табл. 2.7 представлено динаміку витрат на оплату праці ТОВ «XXXXX» та її структура.

Таблиця 2.7

**Динаміка та структура елементів операційних витрат ТОВ «XXXXX»
за 2018 - 2020 рр.**

Елементи витрат	2018 р.		2019 р.		2020 р.		Зміни 2020 р. (+, -) до 2018 р.	
	сума, тис. грн	у % до суми	сума, тис. грн	у % до суми	сума, тис. грн	у % до суми	суми, тис. грн	у %
1. Матеріальні затрати	121617	55,5	119392	52,9	109320	47,5	-12297	-10,1
2. Витрати на оплату праці	64228	29,3	69197	30,7	76035	33,0	+11807	+18,4
3. Відрахування на соціальні заходи	13600	6,2	14525	6,4	16275	7,1	+2675	+19,7
4. Амортизація	10060	4,6	11631	5,2	15788	6,9	+5728	+56,9
5. Інші операційні витрати	9496	4,3	10777	4,8	12822	5,6	+3326	+35,0
Разом	219001	100,0	225522	100,0	230240	100,0	+11239	+5,1

Отже, у 2020 році порівняно з 2018 роком сума витрат на оплату праці збільшилася на 11 млн. 807 тис. грн, або на 18,4 %, відрахувань на соціальні заходи на 2 млн. 675 тис. грн., або на 19,7 %. У структурі витрат за елементами ТОВ «XXXXX» питома вага витрат на оплату праці за досліджувані роки склала відповідно 29,3 %, 30,7 % та 33 % (тобто, у 2020 році 1/3 витрат склала саме оплата праці), ЄСВ відповідно 6,2 %, 6,4 %, 7,1 %.

За даними ф. 3 встановлено, що витрачання на оплату праці працівникам склали у 2019 році 54 млн 893 тис. грн, у 2020 році – 59 млн 103 тис. грн (Дт 66 Кт 31), єдиного соціального внеску у 2019 р. 14 млн 667 тис. грн, у 2020 році – 16 млн 81 тис. грн (Дт 65 Кт 31).

Розрахунки з оплати праці, за ЄСВ та з бюджетом є складовими поточної

заборгованості підприємств, тому доцільно для досягнення мети дослідження проаналізувати їх динаміку та структуру (табл. 2.8).

У 2020 р. порівняно з 2018 р. сума поточних зобов'язань зменшилась на 2 млн. 506 тис. грн. або на 20%. У складі поточних зобов'язань підвищення відмічено по таких складових: сумі заборгованості за товари, роботи та послуги на 453 тис. грн. або на 13%, за розрахунками з бюджетом на 2 млн. 14 тис. грн., або 40,7%.

Таблиця 2.8

**Динаміка та структура зобов'язань та забезпечень ТОВ «XXXXX»
за 2018 – 2020 рр. (станом на кінець року)**

Види зобов'язань	2018 р.		2019 р.		2020 р.		Відхилення (+;-) 2020 р. до 2018 р.	
	сума, тис. грн	у % до суми	сума, тис. грн	у % до суми	сума, тис. грн	у % до суми	суми, тис. грн	у %
1.Поточні зобов'язання, в т.ч. за:								
товари, роботи, послуги	12513	100	13442	100	15019	100	+2506	+20,0
розрахунками з бюджетом	3491	27,9	3261	24,3	3944	26,3	+453	+13,0
розрахунками зі страхування	4943	39,5	6971	51,9	6957	46,3	+2014	+40,7
розрахунками з оплати праці	574	4,6	554	4,1	725	4,8	+151	+26,3
Одержаними авансами	2632	21,0	2615	19,5	3261	21,7	+629	+23,9
Всього:	873	7,0	41	0,3	132	0,9	-741	-84,9
	12513	100,0	13442	100,0	15019	100,0	+2506	+20,0

Збільшення відмічено за розрахунками за страхуванням на 151 тис. грн., або на 26,3%, за розрахунками з оплати праці на 629 тис. грн., або на 23,9%. Зменшення відмічено за одержаними авансами на 741 тис. грн., або на 84,9%.

Охарактеризуємо облікові аспекти розрахунків з оплати праці та утримань з неї. У ТОВ «XXXXX» належно організована праця облікових працівників та її оплата, що сприяє одержанню неупередженої економічної інформації щодо обліку розрахунків за виплатами працівникам.

За 2020 рік середньооблікова чисельність штатних працівників ТОВ «XXXXX» становила 233 особи (в т.ч. 31 жінка). На керівних посадах

перебуває 25 осіб, з них 7 жінок. Середній вік персоналу становить 40 років.

На підприємстві діють внутрішні нормативні документи, які є додатками Колективного договору: Положення про оплату праці працівників ТОВ «XXXXX», Положення про виплату винагороди працівникам за підсумками роботи підприємства за півріччя/рік, Положення про надання матеріальної допомоги.

ТОВ «XXXXX» застосовує широку систему заохочень та стимулювання працівників за успіхи у роботі, які поєднують у собі матеріальні та моральні види мотивації. Протягом 2020 р. ТОВ «XXXXX» провідному управлінському персоналу виплачувалися лише короткострокові виплати в сумі 3 млн 395,3 тис. грн, які склалися із заробітної плати. Поворотна фінансова допомога виплачена у 2020 році провідному управлінському персоналу склала 120 тис. грн, повернута у сумі 380 тис. грн.

Первинний облік розрахунків з бюджетом за податком на доходи фізичних осіб та військовим збором у ТОВ «XXXXX» безпосередньо пов'язаний з обліком розрахунків за виплатами працівникам. У табл. 2.9 згруповано основні первинні документи з обліку розрахунків з оплати праці, які використовуються у ТОВ «XXXXX».

Таблиця 2.9

Основні первинні документи з обліку розрахунків з оплати праці

Групи документів	Назва типової форми документа
Документація особового складу	Наказ (розпорядження) про прийняття на роботу, Особова картка працівника, Наказ (розпорядження) про переведення на іншу роботу, Наказ (розпорядження) про надання відпустки, Наказ (розпорядження) про припинення дії трудового договору
З обліку використання робочого часу та нарахування суми оплати праці	Табель обліку використання робочого часу, Наряд на відрядну роботу, Подорожній лист вантажного автомобіля, Накопичувальна відомість обліку роботи вантажного автотранспорту
З обліку нарахування заробітної плати, утримань та нарахувань	Розрахунково-платіжна відомість, Особовий рахунок, Розрахунково-платіжна відомість працівника, Розрахунково-платіжна відомість (зведена), Книга обліку розрахунків з оплати праці
З обліку виплати заробітної плати	Платіжна відомість, ВКО, виписка банку

Для контролю за трудовою дисципліною ТОВ «XXXXX» та аналізу використання робочого часу ведуть Табелі використання робочого часу (рис. 2.3).

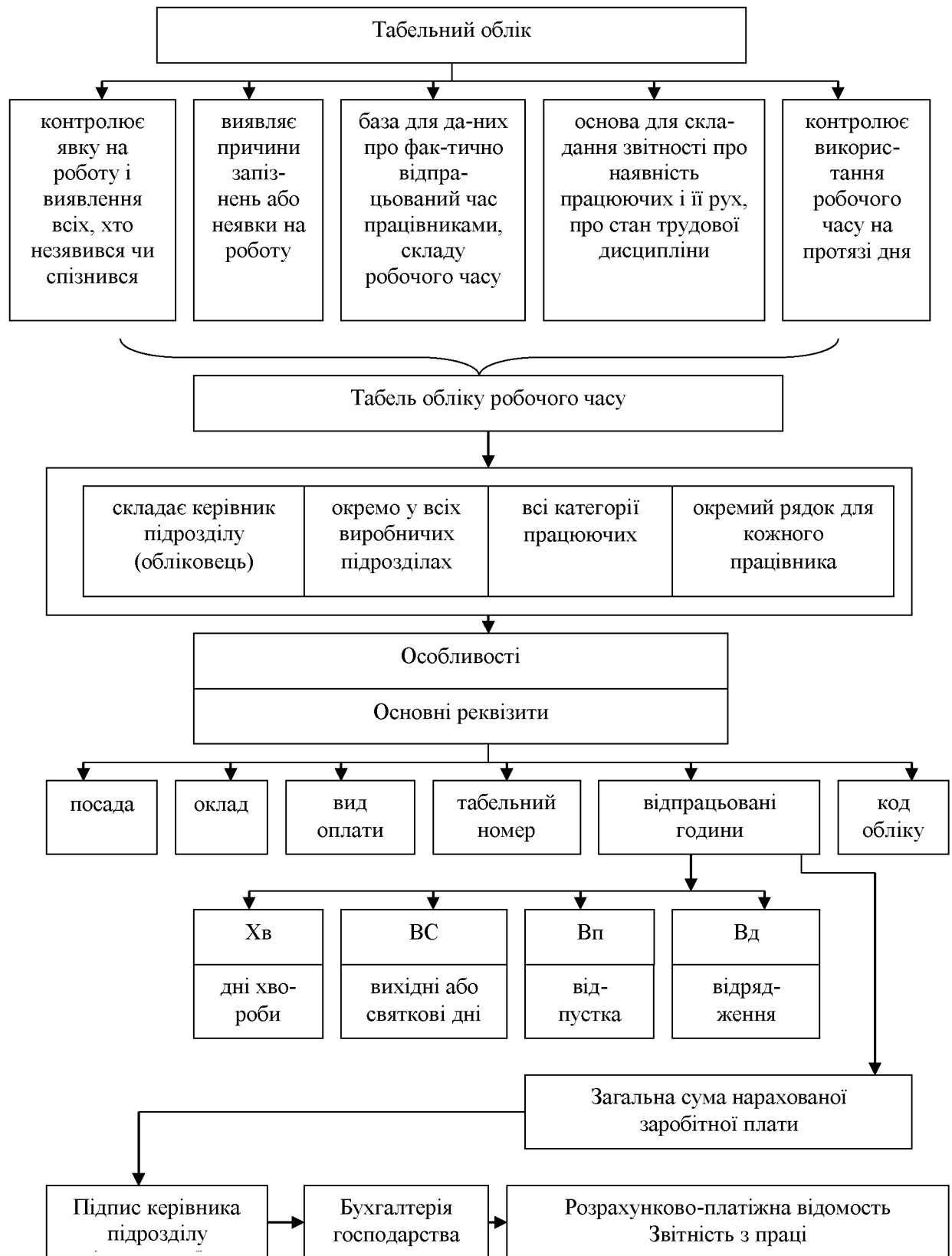

Рис. 2.3. Організація табельного обліку ТОВ «XXXXX»

На підставі таблицю обліку робочого часу ТОВ «XXXXX» формується Розрахунково-платіжна відомість. В окремі графи розділу «Нараховано» (табл. 2.10) заносяться суми виплат працівникам: нарахована основна і додаткова заробітна плати за видами на основі відповідних первинних документів. Після розрахунку загальної суми нарахованого доходу за місяць, додають (віднімають) суму заборгованості на початок місяця.

Таблиця 2.10

**Приклад сформованої Розрахунково-платіжної відомості у частині
нарахувань**

П о с а д а	Дата		Нарахована заробітна плата				Нараховано на підставі листа непрацездатності за рахунок коштів	
							роботодавця	соцстраху
	прийняття на роботу	звільнення з роботи	січень	лютий	березень			
					за першу поло- вину місяця (аванс)	за другу поло- вину місяця	оплата перших 5 днів тимчасової непрацездат- ності	допомога по тим- часовій непраце- здатності
А	17.04.2015		28188,6	26500,1	14500	13502,8		
Б	10.10.2012		26321,1	26445,4	13200	11759,9	11345,25	1538,1
В	15.08.2017		25728,7	25587,2	12600	11780,3	1017,1	
Г	10.10.2017		22470,5	22522,6	11200	11288,4		
Д	23.06.2010		15323,5	15295,8	12600	2738,55		
Е	12.12.2017		8378,35	8256,85	3500	4415,25		
Є	14.10.2010		5378,35	5256,85	4346,27	5123,06		
Ж	14.10.2019		5310	5155	2255	2055,6		

У розділі «Утримано та виплачено» (табл. 2.11) в окремих графах записують видану із каси заробітну плату за другу половину місяця і аванс в рахунок оплати праці. Підставою для цих записів є звіти касира і платіжні відомості. Із оплати праці утримують податок на доходи фізичних осіб, військовий збір, виплати по виконавчих листах, своєчасно повернуті суми підзвітними особами та інші утримання, що передбачено чинним законодавством.

Таблиця 2.11

**Приклад сформованої Розрахунково-платіжної відомості у частині
утримань**

ПДФО			ВЗ			Усього до сплати		
січень	лютий	березень	січень	лютий	березень	січень	лютий	березень
5073,95	4770,02	5040,51	422,83	397,50	420,04	22691,82	21332,60	22542,27
4737,80	4760,17	6811,79	394,82	396,68	567,65	21188,50	21288,53	30463,82
4631,16	4605,69	4571,52	385,93	383,81	380,96	20711,56	20597,66	20444,87
4044,68	4054,06	4047,91	337,06	337,84	337,33	18088,71	18130,65	18103,16
2758,22	2753,24	2760,94	229,85	229,44	230,08	12335,38	12313,09	12347,53
1508,10	1486,23	1424,75	125,68	123,85	118,73	6744,57	6646,76	6371,78
968,10	946,23	1704,48	80,68	78,85	142,04	4329,57	4231,76	7622,81
955,80	927,90	775,91	79,65	77,33	64,66	4274,55	4149,78	3470,03

Виплата заробітної плати зазначається у сформованому документі «Виплата зарплати», яка є печатною формою «Платіжна відомість».

На рахунку 66 «Розрахунки за виплатами працівникам» у ТОВ «XXXXXX» ведеться узагальнення інформації про розрахунки за виплатами працівникам (обліковими, тимчасовими, сезонними) з оплати праці.

Тема нашого дослідження пов'язане безпосередньо з оплатою праці, для якої передбачено субрахунок 661, за кредитом якого відображають нараховану заробітна плата всьому персоналу підприємства, за дебетом - виплачену заробітну плату, утриманий з неї ПДФО, ВЗ, аліменти тощо.

Аналітичний облік розрахунків з оплати праці ТОВ «XXXXXX» ведеться за кожним працівником, видом виплат і утримань в Розрахунково-платіжних відомостях, які формуються в автоматизованій програмі. Відображення нарахованої зарплати у ТОВ «XXXXXX» здійснюється за витратних рахунків (23, 91, 92, 93 і т.д.). Заробітна плата виплачується працівникам ТОВ «XXXXXX» шляхом перерахунку сум заробітної плати на зарплатні картки, обслуговуючий банк АТ «Райффайзен Банк Аваль» м. Полтава. Для цього укладено договір між ТОВ «XXXXXX» та АТ «Райффайзен Банк Аваль» про розрахунково-касове обслуговування щодо видачі заробітної плати з платіжних карток.

Для ТОВ «XXXXXX» особливого значення набуває правильне відображення обліку податків на рахунках бухгалтерського обліку.

Облік у системі оподаткування ТОВ «XXXXX» ведеться з метою формування своєчасної, повної й достовірної інформації про здійснені господарські операції платником податків протягом звітного податкового періоду з метою оподаткування, а також забезпечення користувачів інформацією для контролю за правильністю нарахування, повнотою і своєчасністю перерахування податків і зборів до відповідних бюджетів.

Для порівняльного аналізу розрахунків з бюджетом досліджуваного підприємства розглянемо дані табл. 2.13.

Таблиця 2.13

**Порівняльний аналіз заборгованості за розрахунками з бюджетом
ТОВ «XXXXX» за 2018 – 2020 рр., тис. грн (станом на кінець року)**

Види заборгованості	Дебі- торська	Креди- торська	Перевищення заборгованості	
			дебіторської	кредиторської
2018 р.				
З бюджетом	2649	4943	-	+2294
2019 р.				
З бюджетом	718	6971	-	+6253
2020 р.				
З бюджетом	2874	6957	-	+4083

Облік розрахунків за податками та платежами у ТОВ «XXXXX» ведуть на рахунку 64 «Розрахунки за податками й платежами». Розрахунки за податками і платежами у ТОВ «XXXXX» відображаються за Дт 64 (відповідні субрахунки другого та третього класів) Кт 311. Витрати на сплату ПДВ склали у 2019 р. – 450 тис. грн, у 2020 році – 2 млн 364 тис. грн, податку на прибуток відповідно 18 млн 967 тис. грн, 25 млн 47 тис. грн, інших податків та зборів відповідно 16 млн 191 тис. грн, 17 млн 411 тис. грн.

Платником податку на доходи фізичних осіб ТОВ «XXXXX» є працівники підприємства, які отримують доходи у вигляді заробітної плати та інших виплат.

Тоді як податковим агентом щодо податку на доходи фізичних осіб є юридична особа – ТОВ «XXXXX», яка зобов'язана нараховувати, утримувати та сплачувати податок, передбачений ПКУ, до бюджету від імені та за рахунок

фізичної особи з доходів, що виплачуються такій особі, вести податковий облік, подавати податкову звітність державним фіскальним органам та нести відповідальність за порушення його норм.

Базою оподаткування у ТОВ «XXXXX» є загальний оподатковуваний дохід – будь-який дохід, який підлягає оподаткуванню, нарахований (виплачений, наданий) на користь платника податку протягом звітного податкового періоду.

У разі використання права на податкову соціальну пільгу базою оподаткування є чистий річний оподатковуваний дохід, який визначається за формулою:

$$C \text{ ч.р.} = \text{ЗОД} - \text{ПСП}, \quad (2.1)$$

де С ч. р.- чистий річний оподатковуваний дохід; ЗОД - загальний оподатковуваний дохід; ПСП – податкова знижка такого звітного року.

За особливими правилами визначається база оподаткування ПДФО при отриманні доходів у будь-якій не грошовій формі та для коштів, надміру витрачених платником податку на відрядження або під звіт і не повернутих у встановлені законодавством строки. Зазначимо, що у 2020 році виплат у негрошовій формі ТОВ «XXXXX» не здійснювало.

У цих випадках базою оподаткування ПДФО є вартість такого доходу, розрахована за звичайними цінами, правила визначення яких встановлені ПКУ, помножена на коефіцієнт, який обчислюється за формулою:

$$K = 100 : (100 - Cп), \quad (2.2)$$

де К - коефіцієнт; Сп - ставка податку, встановлена для таких доходів на момент їх нарахування.

Схематично правило визначення база оподаткування доходів у формі заробітної плати представлено на рис. 2.5.

База оподаткування доходів від зарплати	=	Нарахована заробітна плата	-	Сума податкової соціальної пільги (за її наявності)
--	---	-------------------------------	---	--

Рис. 2.5. База оподаткування доходів у формі заробітної плати

У своїй діяльності частою практикою для ТОВ «XXXXX» є розрахунок

виплат доходів за цивільно-правовими договорами за виконання робіт (надання послуг). Базою оподаткування при нарахуванні таких доходів тотожна нарахovanій сумі винагороди:

$$Б = Д - В, \quad (2.3)$$

де Б - база оподаткування при нарахуванні доходів; Д - чистий оподатковуваний дохід, тобто різниця між загальним оподатковуваним доходом; В - документально підтверджені витрати, які пов'язані з господарською діяльністю такої фізичної особи - підприємця.

Податкова соціальна пільга – сума, на яку платник податку з доходів фізичних осіб має зменшити суму свого загального місячного оподаткованого доходу у вигляді заробітної плати. На рис. 2.6 представлено порядок оподаткування доходів фізичних осіб у частині заробітної плати у 2021 році.

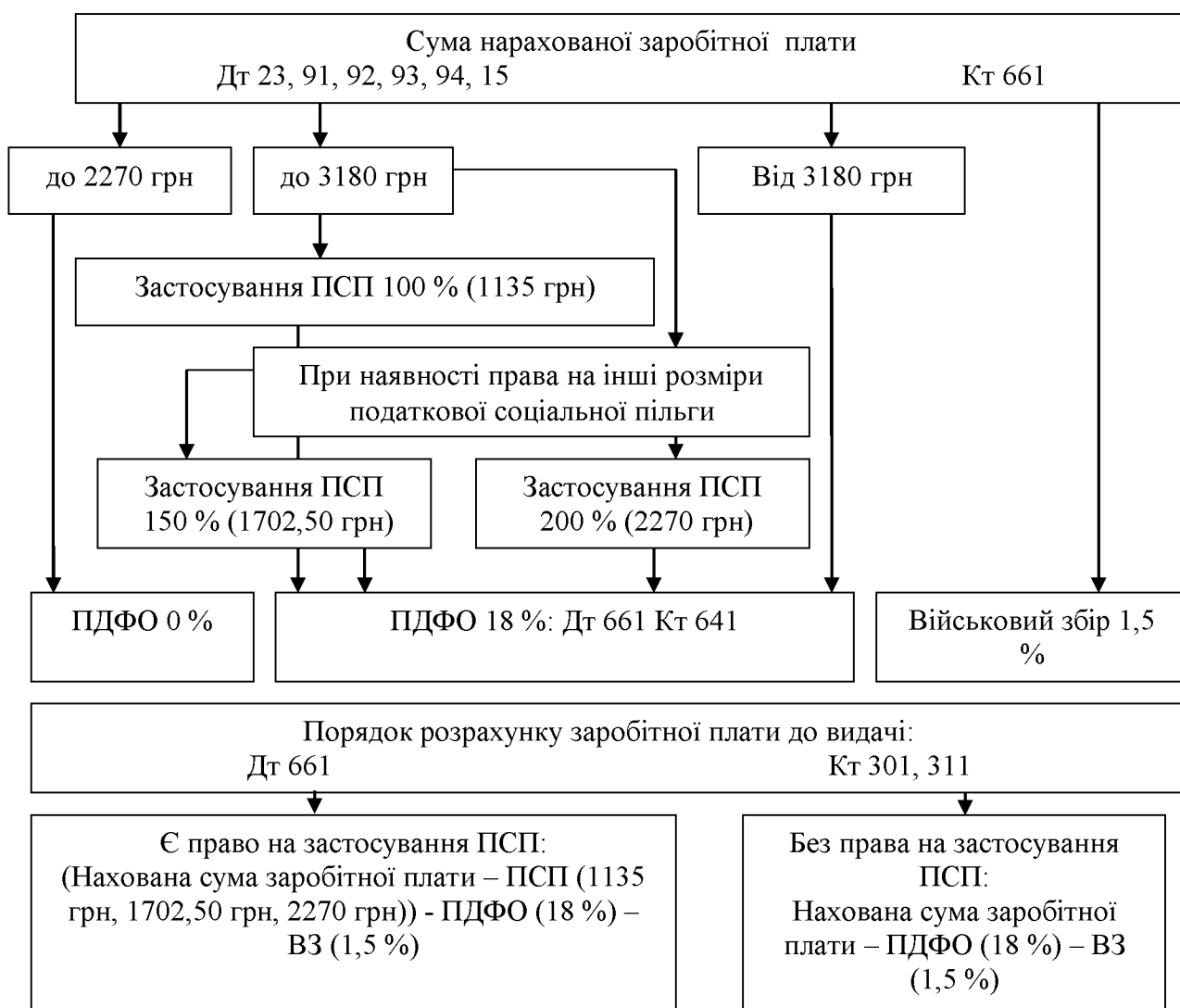

Рис. 2.6. Порядок оподаткування доходів фізосіб у частині зарплати, 2021 р.

Податок на доходи фізичних осіб ТОВ «XXXXXX» підлягає сплаті (перерахуванню) під час виплати оподатковуваного доходу платіжним дорученням. Платіжні доручення від платника установа банку, що його обслуговує, приймає протягом часу, визначеного в договорі банківського рахунку.

Досить тісно пов'язане питання утриманням ПДФО із військовим збором.

Платниками ВЗ для ТОВ «XXXXXX» є працівники підприємства; податковим же агентом виступає досліджуване підприємство. Об'єктом оподаткування ВЗ є загальний місячний (річний) оподатковуваний дохід, який підлягає оподаткуванню податком на доходи фізичних осіб. Ставка військового збору становить 1,5 % від об'єкта оподаткування. ВЗ у ТОВ «XXXXXX» обліковують на субрахунку 642 «Розрахунки за обов'язковими платежами».

Відображення на рахунках обліку утримань з зарплати наведено у табл. 2.14.

Таблиця 2.14

**Бухгалтерські проведення операцій утримання й сплати ПДФО та
військового збору**

Економічний зміст операції та документальні підстави для відображення в бухгалтерському обліку	Кореспонденція		Сума, грн
	дебет	кредит	
1. Виписка банку (ВП) з поточного рахунка ТОВ «XXXXXX» в національній валюті:			
– платіжне доручення (ПД); перераховано ПДФО із зарплати працівників ТОВ «XXXXXX» за березень 20... р.;	641	311	6112,54
– платіжне доручення (ПД); перераховано ВЗ р із зарплати працівників ТОВ «XXXXXX» за березень 20... р.	642	311	667,03
2. Розрахунково-платіжна відомість (зведена) ТОВ «XXXXXX» за березень 20... р.:			
1) утримано ПДФО:			
а) із заробітної плати;	661	641	5600,46
б) із суми оплати перших 5 днів тимчасової непрацездатності, що здійснюється за рахунок коштів ТОВ «XXXXXX»;	661	641	425,22
в) із лікарняних;	663	641	96,86
2) утримано ВЗ:			
а) із заробітної плати;	661	642	623,52
б) із суми оплати перших п'яти днів тимчасової непрацездатності, що здійснюється за рахунок коштів ТОВ «XXXXXX»;	661	642	35,44
в) із лікарняних	663	642	8,07
ВБ з поточного рахунка ТОВ «XXXXXX» у національній валюті:			
– ПД;			

перераховано ПДФО із зарплати за березень 20... р. та із суми лікарняних за перші 5 днів тимчасової непрацездатності, що здійснюється за рахунок коштів ТОВ «XXXXX»;	641	311	6025,68
– ПД;			
перераховано ВЗ із зарплати за березень 20... р. та із суми оплати перших п'яти днів тимчасової непрацездатності, що здійснюється за рахунок коштів ТОВ «XXXXX»	642	311	658,96
11. ВП з поточного рахунку ТОВ «XXXXX» для зарахування страхових коштів:			
– ПД; перераховано ПДФО із суми допомоги з тимчасової непрацездатності	641	313	96,86
– ПД; перераховано військовий збір із суми допомоги з тимчасової непрацездатності	642	313	8,07

Інформація про стан розрахунків з бюджетом за податками та платежами відображається майже у всіх формах фінансової звітності.

Перш за все, розрахунки з бюджетом за податками та платежами відображають як у активі «Балансу (Звіту про фінансовий стан)» ТОВ «XXXXX» у (в складі необоротних активів та дебіторської заборгованості), так і в пасиві (в складі довгострокових та поточних зобов'язань) (табл. 2.15).

Таблиця 2.15

Порядок відображення розрахунків з бюджетом за податками та платежами у Балансі (Звіті про фінансовий стан) ТОВ «XXXXX»

Рядок	Категорія рядка	Стаття	2018 р.	2019 р.	2020 р.
Актив					
Розділ I. Необоротні активи					
1045	Основний	Відстрочені податкові активи (рахунок 17)	-	3693	3693
II «Оборотні активи»					
1135	Основний	Дебіторська заборгованість за розрахунками з бюджетом (рахунок 64)	2649	718	2874
1136	Додатковий	у т.ч. з податку на прибуток (рахунок 64)	-	-	-
Пасив.					
II «Довгострокові зобов'язання і забезпечення»					
1500	Основний	Відстрочені податкові зобов'язання	-	-	-
III «Поточні зобов'язання і забезпечення»					
1620	Основний	Поточна кредиторська заборгованість за розрахунками з бюджетом (рахунок 64)	4943	6971	6957
1621	Додатковий	у т.ч. з податку на прибуток (рахунок 64)	4261	6264	6175

У «Звіті про фінансові результати (Звіті про сукупний дохід)» розрахунки з бюджетом відображаються у частині витрат (доходів) з податку на прибуток. Нарахування податку на прибуток здійснюється бухгалтерським проведенням: Дт 98 Кт 641, його сплата до бюджету (державний бюджет) відображається як Дт 641 Кт 311.

Зокрема у ТОВ «XXXXX» витрати з податку на прибуток (рахунок 98) склав у 2018 році 18 млн 762 тис. грн, у 2019 році – 18 млн 332 тис. грн, у 2020 році – 25 млн 661 тис. грн.

Звіт про рух грошових коштів відображає надходження і вибуття грошових коштів у результаті діяльності підприємства у звітному періоді. Відображення інформації про розрахунки з бюджетом за податками та платежами у Звіті про рух грошових коштів представлено у табл. 2.16.

Таблиця 2.16

Відображення інформації про розрахунки з бюджетом у Звіті про рух грошових коштів (за прямим методом) ТОВ «XXXXX»

Стаття	Код рядка	2018 р.	2019 р.	2020 р.
Надходження від:				
повернення податків і зборів	3005	12597	8514	4953
у т.ч. ПДВ	3006	12063	8514	4953
Витрачання на:				
оплату зобов'язань з податків і зборів	3115	31555	35608	44822
оплату зобов'язань з ПП	3116	18006	18967	25047
оплату зобов'язань з ПДВ	3117	-	450	2364
оплату зобов'язань з інших податків і зборів	3118	13149	16191	17411

У Примітках до фінансової звітності відображається інформація про податок на прибуток – однойменний розділ 12 (табл. 2.17).

Іншим видом звітності, що є більш інформаційною та значущою для підприємств, є звітність за податками. Її інформація відображає користувачам нараховані податкові платежі, правильність використання бази обчислення податків, методів їх нарахування, сплату або регулювання заборгованості платника податків за таким податком.

Таблиця 2.17

Відображення інформації про розрахунки з бюджетом у Примітках до фінансової звітності ТОВ «XXXXX»

Показник	Рядок	2019 р.	2020 р.
Поточний ПП	1210	22025	25661
ВПА: на початок звітного року	1220	-	3693
на кінець звітного року	1225	3693	3693
ВПЗ: на початок звітного року	1230	-	-
на кінець звітного року	1235	-	-
Включено до Звіту про фінансові результати - усього	1240	18332	25661
у т.ч. поточний ПП	1241	22025	25661
зменшення (збільшення) ВПА	1242	-3693	-
збільшення (зменшення) ВПЗ	1243	-	-

З 2021 року введено в дію Податковий розрахунок сум доходу, нарахованого (сплаченого) на користь платників податків - фізичних осіб, і сум утриманого з них податку, а також сум нарахованого єдиного внеску. Розрахунок за ПДФО та ЄСВ сформований з таблиць: основної частини (у ній 3 розділи) та 6 додатків до неї. В основній частині ТОВ «XXXXX» формує лише розд. І «Нарахування доходу та ЄВ за найманих працівників у розрізі місяців звітного кварталу». Зазначимо, що тут рядки практично тотожні таблиці 1 Звіту з ЄСВ. ТОВ «XXXXX» заповнює також наступні додатки: Д1, у частині відомостей про нарахування зарплати (доходу, грошового забезпечення) застрахованим особам». Д1 є аналогом таблиці 6 Звіту з ЄСВ і заповнюється в розрізі місяців звітного кварталу; 4ДФ у частині відомостей про суми нарахованого доходу, утриманого і сплаченого ПДФО і ВЗ. 4ДФ - аналог ф. № 1ДФ, заповнюється в розрізі місяців звітного кварталу; Д6 у частині інформації про наявність підстав для обліку стажу окремим категоріям осіб відповідно до законодавства. Д6 аналог таблиці 7 Звіту з ЄСВ, інформація формується в розрізі місяців звітного кварталу. Розглянемо приклад відображення інформації у додатку 4 ДФ ТОВ «XXXXX» (табл. 2.18). Головною відмінністю додатку 4ДФ від ф. 1 ДФ є те, що військовий збір є частиною першого розділу та вказується в розрізі працівників, тоді як у розділі 2 його сума вказується тільки в разі внесення змін в попередні періоди обчислення ПДФО та ВЗ.

Таблиця 2.18

Порядок формування інформації у додатку 4 ДФ ТОВ «XXXXX» (витяг з розділу І), 2 квартал 2021 р.

№ з/п	Податковий номер або серія та номер паспорта	Сума доходу		Сума ПДФО		Сума ВЗ		Ознака доходу	Прийняття на роботу	Звільнення	Ознака ПСП	Ознака
		Нарахованого	Виплаченого	Нарахованого	Виплаченого	Нарахованого	Виплаченого					
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
1	2439104806	1188200	1188200	213876	213876	17823	17823	101		-		
2	2227006873	1188200	1188200	213876	213876	17823	17823	101		-		
3	2501512357	1257581	1257581	226365	226365	18864	18864	101		-		
4	2488507174	1188200	1188200	213876	213876	17823	17823	101		-		
5	3473310193	1694704	1694704	305046	305046	25421	25421	101		-		
6	2671308031	4643839	4643839	835891	835891	69658	69658	102	01.10. 2018	30.11. 2018		
7	1889808733	1428167	1428167	241212	241212	21423	21423	101			01	
8	2661520223	1188200	1188200	213876	213876	17823	17823	101			-	
9	3101218825	1188200	1188200	213876	213876	17823	17823	101			-	
10	2738304142	1056132	1056132	190104	190104	15842	15842	101			-	
11	2521604754	1718664	1718664	309360	309360	25780	25780	101			-	
12	2072309201	1188200	1188200	213876	213876	17823	17823	101			-	
13	2733212070	1005323	1005323	165101	165101	15080	15080	101			01	
14	3376214419	1601000	1601000	288180	288180	24015	24015	101			-	

Продовж. табл. 2.18

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
15	3543710311	1671148	1671148	300807	300807	25067	25067	101			-	
16	2960217454	1188200	1188200	213876	213876	17823	17823	101			-	
17	2637708163	1261580	1261580	227084	227084	18924	18924	101			-	
18	2324808812	1188200	1188200	213876	213876	17823	17823	101			-	
19	2262311663	341674	341674	61501	61501	5125	5125	101	01.10. 2018		-	
20	2913908883	1265591	1265591	85084	85084	18984	18984	101	26.12. 2018		04	
21	2342205434	1233084	1233084	221955	221955	18496	18496	101			-	
22	2568105513	1188200	1188200	213876	213876	17823	17823	101			-	
23	2558308498	1161200	1161200	209016	209016	17418	17418	101			-	
24	2711402072	1188200	1188200	213876	213876	17823	17823	101			-	
25	2788618381	1741010	1741010	313382	313382	26115	26115	101			-	
26	2924101973	1188200	1188200	213876	213876	17823	17823	101			-	
27	3458215814	1164120	1164120	209542	209542	17462	17462	101			-	
28	2902214092	1726333	1726333	310740	310740	25895	25895	101			-	
29	3505006595	1645764	1645764	296237	296237	24686	24686	101	26.11. 2018		-	
30	2785613287	1188200	1188200	213876	213876	17823	17823	101			-	
31	1991412350	279300	279300	2700	2700	4190	4190	101			01	
32	2972900010	1224443	1224443	204542	204542	18367	18367	101			01	
33	2183805114	1188200	1188200	213876	213876	17823	17823	101			-	
34	2782615578	1188200	1188200	213876	213876	17823	17823	101			-	
35	2596802034	1188200	1188200	213876	213876	17823	17823	101			-	
36	2445310140	1188200	1188200	213876	213876	17823	17823	101			-	
37	3174512357	934240	934240	152305	152305	14014	14014	101			01	
38	3434010418	1152268	1152268	143976	143976	17284	17284	101			-	

Звітним періодом для Розрахунку за ПДФО та ЄСВ є податковий квартал, строк подання – протягом 40 к.д. після закінчення звітного кварталу.

Зазначимо, що ПФУ в травні 2021 р. оприлюднено доопрацьований проект «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо подання єдиної звітності з єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування і податку на доходи фізичних осіб». Положеннями законопроекту передбачено зміну податкового періоду - з квартального на місячний. На сьогодні законопроект було схвалено Урядом.

РОЗДІЛ 3

АУДИТ ОПОДАТКУВАННЯ ДОХОДІВ ФІЗИЧНИХ ОСІБ

3.1. Мета, завдання та нормативно-інформаційне забезпечення аудиту оподаткування доходів фізичних осіб

Аудит оподаткування, або податковий аудит, – незалежна аудиторська перевірка правильності та повноти нарахування і своєчасності сплати податків, стану їх бухгалтерського та податкового обліку, підтвердження достовірності податкової звітності та податкових аспектів фінансової бухгалтерської звітності, контроль за дотриманням податкової політики та дисципліни, а також експертиза податкових ризиків і виявлення резервів зниження податкового тиску на бізнес.

Складовими мети податкового аудиту є: оцінка правильності нарахування, повноти та своєчасності сплати до бюджету податків, зборів та платежів; висловлення незалежної думки та надання аудиторського висновку про достовірність фінансової бухгалтерської та/або податкової звітності; попередження можливих штрафів, пені, інших фінансових санкцій та судових позовів, пов'язаних з порушеннями податкового законодавства; надання замовнику (як правило, керівництву підприємства-клієнта) обґрунтованих пропозицій щодо оптимізації оподаткування його діяльності.

Для досягнення визначеної мети в процесі аудиту оподаткування підприємств можуть вирішуватися (комплексно або за визначеним переліком) такі завдання: контроль правильності взяття на облік юридичних осіб і їх відокремлених підрозділів в органах податкової служби; перевірка дотримання клієнтом податкового законодавства; оцінка правильності визначення об'єкта оподаткування; перевірка застосованої бази оподаткування; підтвердження правильності визначеного переліку податків і обов'язкових платежів та застосованої ставки податку та податкових пільг із урахуванням корпоративної структури, видів діяльності та відносин із контрагентами; перевірка якості

ведення податкового обліку та податкових аспектів фінансового обліку, а також зіставність і відповідність їх даних, підтвердження облікових записів належними первинними документами; перевірка порядку обчислення податку клієнтом; підтвердження правильності віднесення податкових розрахунків до відповідного податкового періоду; контроль за дотриманням строків та порядку сплати податку; перевірка строків і порядку подання звітності про обчислення і сплату податків, підтвердження її достовірності та відповідності даним первинного та зведеного обліку; постановка та відновлення податкового обліку; у разі самотійного виявлення підприємством помилок і неточностей у податкових розрахунках – контроль уточнених податкових декларацій та розрахунків, оцінка правильності нарахованих сум штрафних санкцій та донарахувань до бюджету (або сум, що належать до повернення); податковий супровід, консультування клієнта з питань оподаткування в процесі перевірки; визначення необхідності внесення змін у застосовувану клієнтом методику податкового обліку; участь у вирішенні спірних питань з податковими органами; оптимізація та планування оподаткування існуючих видів діяльності; розроблення рекомендацій та пропозицій зі створення системи внутрішнього контролю підприємства за правильністю нарахування і сплати податків та зборів; консультації з питань ведення податкового обліку, складання звітності, податкової декларації; діагностика проблем оподаткування при здійсненні економічної діяльності; виявлення і реалізація податкових резервів (захист від податкових ризиків), розроблення рекомендацій щодо повного та правильного використання податкових пільг; експертиза актів, рішень та дій податкових органів; представлення та захист інтересів клієнта у суді у спорах із податковими органами; допомога при перевірках податкових розрахунків правоохоронними органами.

Предмет аудиту ПДФО - податковий розрахунок сум доходу, нарахованого (сплаченого) на користь платників податку, і сум утриманого з них податку (форма № 1ДФ).

Об'єктом аудиту ПДФО є суб'єкт господарювання – юридична особа, яка

є податковим агентом – ТОВ «XXXXX».

Користувачами інформації за результатами роботи аудитора (аудиторський звіт із висловленням аудиторської думки – позитивної, умовно-позитивної, негативної, відмови від надання думки) можуть виступати: замовник аудиту як податковий агент та водночас відповідальна сторона - ТОВ «XXXXX»; державна фіскальна служба за місцем реєстрації замовника як платника податків – ДПІ у м. Полтава.

Для вибору методів перевірки ПДФО є результат професійного судження аудитора. До таких методів належать: дедукція, індукція, синтез, аналіз, конкретизація, формалізація, моделювання, вибіркове спостереження.

Для забезпечення достатності та прийнятності доказової бази професійного судження аудитора щодо предмета перевірки застосовують процедури аудиту. Загальні процедури аудиту щодо податку на доходи фізичних осіб мають розподіляються на три групи: оцінка ризиків; тест заходів внутрішнього контролю; тест по суті.

Згідно з МСА 500 найдоцільніше для перевірки Податкового розрахунку ПДФО використовувати такі аудиторські процедури: перевірку документів або записів; повторні розрахунки (перерахунки); повторне виконання (за наявності системи внутрішнього контролю); запит; аналітичні процедури.

Перевірці ПДФО притаманний аудиторський ризик, як і іншим аспектам аудиту. У контексті аудиторської перевірки додатку 4ДФ ризик суттєвого викривлення має місце на рівні розкриття інформації. Також є вірогідність і властивого ризику, яка зумовлюється передусім станом системи управління, бухгалтерського обліку та внутрішнього контролю, бізнес-практикою об'єкта перевірки, насамперед використанням послуг приватних підприємців – фізичних осіб; кількістю працюючих, наявністю пільг з оподаткування та виплат за соціальними пільгами тощо.

Ризик контролю, як правило, при аудиті ПДФО має місце, але рівень його невисокий. В основному під внутрішнім контролем за створенням додатку 4 ДФ мається на увазі самоконтроль виконавця. Ризик невиявлення зворотно

пропорційний ризику суттєвого викривлення. Цей ризик згідно з МСА 200 (п. Д43) є функцією ефективності аудиторських процедур та їх застосування аудитором. Оцінюючи ризики при перевірці додатку 4ДФ, можна взяти за основу те, що ризик: суттєвого викривлення – середній; контролю – низький; невиявлення – низький.

Організовувати аудит ПДФО доцільно за основними етапами.

I етап включає перевірку документів щодо нарахування та сплати податку на доходи фізичних осіб: за формальними ознаками; за змістом; арифметична; нормативна; зустрічна.

II етап аудиту податку на доходи фізичних осіб пов'язаний із визначенням того, чи необхідно згідно законодавства підприємству, що підлягає перевірці сплачувати податок.

III етап аудиту - складання програми аудиту. При цьому, необхідно врахувати ставки оподаткування; порядок визначення бази оподаткування; правильність обчислення податку та дотримання дати виникнення податкових зобов'язань.

IV етап - перевірка повноти і своєчасності перерахування податку на доходи фізичних осіб, який ґрунтується на даних виписок банку, платіжних доручень, квитанцій тощо.

V етап - перевірка правильності відображення операцій щодо нарахування та сплати податку на доходи фізичних осіб на рахунках обліку, в регістрах аналітичного та синтетичного обліку.

VI етап аудиту – перевірка дотримання нормативних вимог щодо складання Податкового розрахунку сум доходу, нарахованого (сплаченого) на користь платників податку, і сум утриманого з них податку (форма № 1ДФ) до контролюючих органів.

Заключний етап передбачає розрахунок економічного ризику підприємства, пов'язаного з виявленими аудитором недоплатою податку на доходи фізичних осіб.

3.2. Методика та техніка проведення аудиту оподаткування доходів фізичних осіб

Згідно з МСА 300 загальна стратегія аудиту спрямована на розробку плану аудиту із встановленням обсягу, часу та напрямку аудиту. Оскільки аудиторська перевірка додатку 4ДФ є однією з складових загального аудиту податкової звітності, то до напрямків перевірки вказаної форми доцільно включити наступне: перевірку системи внутрішнього контролю; контроль нарахування доходу та його оподаткування; перевірку звіту про використання коштів, виданих на відрядження або під звіт; контроль інших доходів фізичних осіб; оцінка тверджень (показників) додатку 4ДФ.

На підготовчому етапі аудитор вивчає довідкову податкову інформацію щодо доходів фізичних осіб, правильності правил їх визнання, оподаткування, пільг, розрахунків тощо.

Визначаючи ефективність внутрішнього контролю і оцінюючи його надійність щодо податкових аспектів, аудитор повинен зважати на можливі певні його обмеження (таємна змова; зловживання посадовим становищем і контрольними функціями; тиск на працівників підприємства, наприклад, тиск, спрямований на штучне заниження прибутку і як наслідок, – зменшення суми податкових платежів; людський фактор при допущенні помилок (недбалість, брак часу)).

Відповідальність за налагодження системи внутрішнього контролю покладається на керівника підприємства, а не на аудитора. Але аудитор повинен дослідити існуючу систему і визначити, наскільки доцільно довіряти інформації, що міститься в облікових та податкових записах і документації внутрішнього аудитора.

Якщо система надійна і діє ефективний внутрішній контроль, то аудитор може провести менш детальне тестування достовірності податкового обліку і звітності.

У разі ненадійності внутрішнього контролю або при його повній

відсутності аудитору слід впевнитись у точності звітності за допомогою виконання великої кількості детальних перевірок, тобто фактично здійснюється суцільна перевірка. Особливістю аудиту оподаткування підприємств є надання аудиторами переваги суцільній, а не вибірковій перевірці.

Для забезпечення позитивних результатів податкового аудиту на підприємстві рекомендовано оптимізувати процес внутрішнього податкового контролю підприємств.

Організація контрольного процесу щодо нарахування податків передбачає виконання певних вимог (табл. 3.1).

Таблиця 3.1

Організація контрольного процесу щодо нарахування податків

Етапи контролю	Контроль внутрішній (проводиться внутрішнім аудитором)	Контроль зовнішній (здійснює податкова адміністрація, зовнішні аудитори)
1	2	3
<i>Початковий (планування)</i>		
мета	встановлення достовірності первинних даних відносно наявності зобов'язань перед бюджетом, повноти і своєчасності відображення даних у зведених документах та облікових регістрах, правильність ведення обліку зобов'язань перед бюджетом та позабюджетними фондами і його відповідність обліковій політиці підприємства, національним стандартам бухгалтерського обліку, реальності наявних зобов'язань, законності й доцільності проведених розрахунків, достовірності відображення стану зобов'язань у звітності господарюючого суб'єкта.	контроль за розподілом і перерозподілом валового внутрішнього продукту для досягнення економічного зростання й соціальної справедливості в суспільстві; виявлення та облік платників податків, перевірка правильності обчислення податків і податкових платежів та контроль за своєчасністю надходжень нарахованих сумм до бюджету.
завдання	оцінка стану розрахунково-платіжної дисципліни за всіма видами розрахунків за зобов'язаннями; встановлення достовірності даних бухгалтерських операцій із зобов'язаннями; встановлення наявності, правильності оформлення і дотримання нормативно-правових актів при розрахунку податків, зборів та інших платежів; встановлення своєчасності розрахунків з бюджетом і позабюджетними фондами;	перевірка правильності обчислення податкового платежу, своєчасне і повне його перерахування; здійснення інших дій, безпосередньо пов'язаних із виконанням платником своїх податкових обов'язків (постановка на облік в органах податкової служби, складання та подання податкової звітності тощо).

Продовж. табл. 3.1

1	2	3
	перевірка дотримання податкового законодавства при операціях розрахунку зобов'язань перед бюджетом та позабюджетними фондами; перевірка повноти та достовірності податкової звітності.	
джерела інформації	наказ про облікову політику, первинні документи з обліку зобов'язань, бухгалтерські довідки-розрахунки, облікові реєстри, податкова й фінансова звітність та інші види звітності, а також акти та довідки попередніх аудиторських перевірок.	податкова звітність суб'єкта
планування	Метою планування є концентрація уваги аудитора на найважливіших його напрямках, виявленні проблем, які слід перевірити найбільш детально. Планування допомагає організувати контролерові свою роботу та здійснювати нагляд за роботою асистентів, котрі беруть участь у перевірці, а також координувати роботу, яка здійснюється іншими контролерами й фахівцями інших професій.	
Поточний (проведення контролю)		
дії	оцінюється стан розрахунково-платіжної дисципліни за всіма видами розрахунків за зобов'язаннями; встановлюється достовірність даних бухгалтерських операцій із зобов'язаннями та наявність, правильність оформлення і дотримання нормативно-правових актів при розрахунку податків, зборів та інших платежів; перевіряється дотримання податкового законодавства при операціях розрахунку зобов'язань перед бюджетом.	перевіряється повнота та достовірність податкової звітності.
Заключний (висновки і пропозиції)		
вироблення остаточних результатів	висновок контролера.	
документування	висновок контролера.	
рішення, аналіз і ступінь відповідальності	несуть відповідальність за правильність нарахування та вчасність сплати податків головний бухгалтер та керівник підприємства.	
пропозиції щодо усунення недоліків	проведення внутрішнього контролю за кожним окремим видом податків	штрафні санкції за некоректність подання даних та сплати податків

Отже, метою внутрішнього контрольного процесу щодо нарахування та сплати податків є встановлення достовірності первинних даних стосовно

наявності зобов'язань перед бюджетом, повноти і своєчасності відображення даних у зведених документах та облікових регістрах, правильність ведення обліку зобов'язань перед бюджетом та його відповідність обліковій політиці підприємства, національним стандартам бухгалтерського обліку, реальності наявних зобов'язань, законності й доцільності проведених розрахунків, достовірності відображення стану зобов'язань у звітності господарюючого суб'єкта.

При ознайомленні з бізнесом ТОВ «XXXXX», яке виступає податковим агентом, із організацією бухгалтерського обліку та внутрішньогосподарського контролю аудитор у необхідно визначити вірогідність ризиків суттєвого викривлення даних бухгалтерського обліку та показників податкової звітності – додатку 4ДФ. Тест внутрішнього контролю розрахунків з бюджетом за ПДФО представлено у додатку Ж.1.

Для отримання достатнього рівня впевненості щодо прийнятності аудиторських доказів та процедур у контексті завдання з перевірки додатку 4ДФ слід зважати на наявність певних ризиків щодо достовірності та повноти отриманих доказів. Найвищою є вірогідність таких ризиків: нелегітимність документів, що посвідчують права працівника на отримання податкової соціальної пільги; неправильне застосування бухгалтером пільги на підставі наданих працівником документів; механічні помилки програмних засобів автоматизації бухгалтерського обліку при розрахунках.

Аудитор повинен скласти план перевірки, який може бути змінений у ході роботи залежно від виявлених невідповідностей, їх суттєвості, зменшення або збільшення ризику викривлень, визначеного часу для перевірки та інших важливих обставин.

Рекомендовано загальну послідовність виконання аудиторських процедур:

1. Визначення інформаційних джерел щодо нарахування та сплати ПДФО.
2. Відбір документів щодо нарахування та сплати ПДФО для тестування.

3. Тестування документів щодо нарахування та сплати ПДФО на доказову та юридичну силу.

4. Порівняння даних документів щодо нарахування та сплати податку на доходи фізичних осіб з даними кадрових документів та інших документів адміністративного характеру.

5. Порівняння даних реєстрів синтетичного та аналітичного обліку з даними первинних документів.

6. Тестування виконаної кореспонденції рахунків бухгалтерського обліку на відповідність концептуальній основі бухгалтерського обліку.

7. Тестування на відповідність даних бухгалтерського обліку з даними податкової звітності - додатку 4ДФ.

8. Перевірка повноти та своєчасності сплати податку на доходи фізичних осіб з даних додатку 4ДФ з даними бухгалтерського обліку.

9. Тестування даних форми податкової звітності - додатку 4ДФ на відповідність вимогам її складання.

Типова програма перевірки показників додатку 4ДФ за напрямками стратегії аудиту ПДФО представлено у додатку Ж.2.

При перевірці слід мати на увазі наявність певних ризиків економічних (фінансових) санкцій для податкового агента – об'єкта перевірки, які можуть бути накладені на нього за певні порушення з боку його бухгалтерії (бухгалтера).

Фінансова відповідальність за несплату ПДФО застосовується у вигляді штрафів та пені. Зокрема, за: а) за неподання, або ж подання з порушенням визначених строків, або ж не в повному обсязі, подання, з недостовірними відомостями, помилками в податковій звітності, які призвели до зменшення та/або збільшення податкових зобов'язань - 510 грн., при повторному правопорушенні протягом року – 1020 грн; б) при формуванні у документах інформації про об'єкти оподаткування фізосіб, незазначення реєстраційного номера облікової картки платника податків, використання недостовірного реєстраційного номера - 170 грн. У випадках самостійного визначення

контролюючими: неподання податкової декларації у встановлений строк; порушення правил утримання ПДФО та сплати до державного та місцевого бюджетів - штраф у розмірі 25 % суми такого податкового зобов'язання. Якщо ж відповідне порушення визначено повторно протягом 1 095 днів – 50 % зазначеної суми. Виникають також ситуації з несплатою суми податків в строки, установлені ПКУ, тоді при затриманні сплати: до 30 к.д. - 10 % погашеної суми податкового боргу з ПДФО; більше 30 к.д. – 20 % такої суми.

У ТОВ «XXXXX» проводиться аудит правильності складання фінансової звітності, аудит щодо розрахунків з оплати праці та утримань з неї не проводився, тому змодельюємо ситуацію операційного аудиту розрахунків за ПДФО, використавши дані щодо нарахування заробітної плати, розрахунково-платіжної відомості, платіжної відомості та звітного до фондів.

Дані перевірки узагальнено у робочих документах аудитора (додатки Ж.3, Ж.4, Ж.5). Перевірка показала, що за досліджуваний період у 2020 року порушень щодо розрахунку утримань ПДФО та ВЗ не виявлено.

3.3. Узагальнення результатів аудиторського дослідження

Міжнародним стандартом аудиту 230 «Аудиторська документація» вимагається обов'язкове документування проведеної перевірки, документальне оформлення інформації, яка може використовуватись як аудиторські докази, що підтверджують (обґрунтовують) висновок аудитора про фінансову звітність.

Документація аудитора – це робочі документи, які складаються аудиторами та для аудитора або які отримані та зберігаються аудитором у зв'язку з проведенням аудиту.

Робочі документи – це записи, в яких аудитор фіксує проведення аудиторської перевірки.

Аудиторський висновок – документ, що складений відповідно до стандартів аудиту та передбачає надання впевненості користувачам щодо

відповідності фінансової звітності або іншої інформації концептуальним основам, які використовувалися при її складанні».

Аудиторський звіт – це документ, оприлюднений на паперових та електронних носіях, що містить думку аудитора, яка відображає впевненість щодо інформації з предмета перевірки.

Процес підготовки і написання аудиторського висновку (довідки) має декілька етапів: групування і систематизація виявлених відхилень та узагальнення аудиторської інформації. В підсумкових матеріалах викладаються виявлені недоліки, порушення та зловживання, що характеризують проведення відповідних банківських операцій; акцентується увага на позитивному досвіді роботи підрозділу, який можливо використати на інших ділянках у банку; обґрунтувати причини, особливо організаційного характеру, що створили умови для здійснення порушень і зловживань та надати пропозиції про вжиття заходів щодо їх усунення.

У висновку (довідці) треба надати кваліфіковану оцінку стану системи внутрішнього контролю відповідного підрозділу банку.

Проведення перевірки згідно із програмою аудиту, передбачає формування висновків, рекомендації та пропозицій щодо якості прийняття рішень. Аудиторський звіт складається з метою донесення думки аудитора про перевірену ним звітність до її зовнішніх користувачів, власників, адміністрації підприємства.

Основною вимогою до аудиторського звіту є його зрозумілість і доступність сприйняття. Тому структура аудиторського звіту і формулювання, які використовуються в ньому (залежно від його виду), повинні бути одноманітними, типовими. Основні елементи аудиторського звіту визначені пунктами 5-26 МСА 700 «Формулювання думки та надання звіту щодо фінансової звітності».

Аудиторський звіт обов'язково повинен містити такі елементи: а) назва (заголовок); б) адресат; в) вступ або вступний параграф; г) параграф, в якому описується обсяг (масштаб) перевірки; д) параграф, в якому висловлено думку

про фінансову звітність; е) дата видачі аудиторського висновку; є) адреса аудитора (аудиторської фірми); ж) підпис аудитора (керівника аудиторської фірми).

МСА 700 «Формулювання думки та надання звіту щодо фінансової звітності» наводить два види аудиторської думки:

1. Немодифікована думка – це думка, висловлена аудитором, якщо він дійшов висновку про те, що фінансова звітність складена в усіх суттєвих аспектах відповідно до застосованої концептуальної основи фінансової звітності.

2. Модифікована думка – це думка, яку формулює аудитор, якщо: - фінансова звітність у цілому містить суттєві викривлення; - аудитор не може отримати достатні й належні докази для того, щоб дійти висновку, що фінансова звітність у цілому не містить суттєвих викривлень (обмеження обсягу аудиту).

З цією метою аудитору доцільно скласти спеціальний документ, за формою табл. 3.2.

Таблиця 3.2

Узагальнення результатів аудиту оподаткування підприємства

Підприємство-клієнт		
Аудиторська фірма		
Період перевірки		
Реєстраційне свідоцтво		
Строк перевірки		
Аудитор		
Номер та дата документа		
Серія, номер та дата видачі сертифіката аудитора		
Зведений документ узагальнення результатів податкового аудиту		
Аспекти (напрями) податкової перевірки, посилання на робочий документ)	Елементи узагальнення та їх сутність	Висновок
Аудитор _____		

За результатами податкового аудиту аудитор складає два документи: а)

аудиторський звіт, у якому висловлюється думка щодо повноти та правильності нарахування, сплати податків та платежів та відображення у звітності (фінансовій та податковій) платежів у бюджет та позабюджетні фонди, про правильність застосування податкових соціальних пільг та дотримання суб'єктом господарювання чинного податкового законодавства України; б) лист до керівництва підприємства - документ, в якому аудитор у розгорнутому вигляді розкриває для клієнта результати податкового аудиту та надає відповідні рекомендації щодо усунення податкових правопорушень, їх наслідків, удосконалення системи оподаткування та оптимізації податкового навантаження, вдосконалення бухгалтерського обліку податкових розрахунків тощо.

Приклад аудиторського звіту за змодельованою ситуацією у ТОВ «XXXXX» представлено у додатку Ж.6. У процесі аудиту розрахунків з бюджетом за ПДФО підприємства були зроблені наступні висновки:

1. Бухгалтерський облік на підприємстві ведеться в відповідності з прийнятою обліковою політикою підприємства згідно Наказу підприємства «Про організацію бухгалтерського обліку та облікову політику» №1 від 05.01.2015 р. згідно діючого законодавства, та Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» від 16.07.99р. №99-XIV.

2. Фінансова звітність господарства складена у відповідності з вимогами Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» № 996-XIV від 16.07.1999 року. Положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку, іншими нормативними актами Міністерства фінансів, наказом підприємства «Про облікову політику».

3. Звітним періодом для складання фінансової звітності є календарний рік, наростаючим підсумком з початку року складається проміжна (квартальна) звітність з дотриманням принципів обачності, повноти висвітлення, послідовності, автономності, безперервності, превалювання сутності над формою, історичної (фактичної) собівартості, нарахування та відповідності

доходів та витрат, інших.

4. Аудитором проведено аудиторську перевірку фінансової звітності в підприємстві, що включає Баланс (Звіт про фінансовий стан) станом на 31.12.2018 року; Звіт про фінансові результати (Звіт про прибутки і збитки) за 2018 рік; Звіт про рух грошових коштів за 2018 рік, Звіт про власний капітал за 2018 рік, Примітки до річної фінансової звітності за 2018 рік, опис важливих аспектів облікової політики на предмет повноти, достовірності та відповідності чинному законодавству, встановленим нормативам. Інформація, наведена у фінансовій звітності базується на даних бухгалтерського обліку, які узагальнені у відповідних регістрах.

5. Бухгалтерський облік господарських операцій відповідає методам, обраним у обліковій політиці, які залишились незмінними протягом звітного періоду. На підставі наказу № 91 від 10.10.2018 р. проведена інвентаризація активів і зобов'язань господарства станом на 01.01.2018 р. Аудитор участі в їх інвентаризації не приймав, в зв'язку з чим аудиторський висновок (звіт) складений умовно-позитивний.

6. За результатами перевірки при складанні звітності підприємство дотримується вимог положень (стандартів) бухгалтерського обліку. Під час проведення аудиту були виявлені декілька недоліків, що і було підставою для висловлення умовно-позитивної думки.

На думку аудитора, за винятком впливу питання, про яке йдеться вище, фінансова звітність (Баланс (Звіт про фінансовий стан); Звіт про фінансові результати (Звіт про прибутки і збитки); Звіт про рух грошових коштів, Звіт про власний капітал, Примітки до річної фінансової звітності) відображає достовірно, в усіх суттєвих аспектах фінансовий стан підприємства станом на 31 грудня 2018 року та його фінансові результати і рух грошових коштів за рік, що закінчився на зазначену дату відповідно до концептуальної основи фінансової звітності, що діє в Україні, та відповідають вимогам законодавства і нормативним актам України.

ВИСНОВКИ

Результати проведеного дослідження дають підстави сформулювати наступні висновки:

1. Система обов'язкових платежів господарюючих суб'єктів державі в ринковій економіці представлена: податками, зборами, відрахуваннями, внесками та ресурсними платежами. Критично оцінено принципові положення щодо податкових платежів та основних принципів податкового законодавства.

2. Обґрунтовано, що принципи оподаткування розкриваються через функції, основними з яких є фіскальна, стимулююча і соціальна.

3. Визначено основні аспекти оподаткування доходів фізичних осіб, зокрема, доходів у вигляді заробітної плати, подарунків, операцій з нерухомістю тощо.

4. Оподаткування громадян у формі податку на доходи фізичних осіб в Україні регулюється IV розділом Податкового кодексу України. Відповідними статтями цього розділу встановлені основні елементи податку на доходи фізичних осіб, до яких відносяться: платники податку, об'єкт оподаткування, одиниця оподаткування, джерело сплати, податковий період, ставки, пільги тощо.

5. ТОВ «XXXXXX» є платником податків, веде їх окремий облік та перебуває на загальній системі оподаткування. Встановлено, що станом на кінець 2021 р. ТОВ «XXXXXX» не має податкового боргу. При веденні обліку податкових розрахунків товариство дотримується всіх норм чинного законодавства, вчасно подаючи податкову звітність та перераховуючи до бюджету обов'язкові платежі.

6. Утримання податку на доходи фізичних осіб та військового збору формується у Розрахунково-платіжній відомості. Для Узагальнення інформації про розрахунки підприємства за ПДФО та ВЗ у досліджуваному підприємстві передбачено субрахунок 6415 «Розрахунки за ПДФО» та 6421 «Розрахунки зп ВЗ».

7. Утримання та сплата податку на доходи фізичних осіб здійснюється відповідно до чинного законодавства. Ставка податку на доходи фізичних осіб складає 18 %, військового збору 1,5 %.

8. Облік розрахунків за податком та платежами на підприємстві ведеться досить із застосуванням автоматизованої форми обліку, що дозволяє уникнути помилки при розрахунку нарахувань і утримань із заробітної плати, а також, значно полегшує складання фінансової та податкової звітності. Основними машинограмами, що формуються для надання інформації про розрахунки є «Оборотно-сальдова відомість по рахунку», «Аналіз рахунку», «Головна книга» та інші.

9. Обліковий процес завершується складанням фінансової звітності про господарську діяльність підприємства. Розрахунки за податком на доходи фізичних осіб відображається у фінансовій звітності – ф. 1, ф. 2, ф. 3, ф. 5.

10. Розрахунки з бюджетом за податком на доходи фізичних осіб та військовим збором у податковій звітності відображається у додатку 4ДФ Розрахунку за ПДФО та ЄСВ. Подається Розрахунок за кожний квартал протягом 40 календарних днів, наступних за останнім календарним днем звітного кварталу в двох екземплярах.

11. За результатами господарювання у 2018-2020 рр. досліджуване підприємство є прибутковим на рентабельним. У 2020 р. вартість майна порівняно з 2018 р. збільшилась на 50,3%. У структурі майна переважає питома вага оборотних активів. Відмітимо, високий рівень фінансової стійкості за показником автономії. На кінець 2020 року частка власного капіталу у джерелах формування становить 95,5%. Тобто, ТОВ «XXXXXX» є фінансово стійким та абсолютно незалежним від кредиторів.

12. Аналіз ліквідності балансу ТОВ «XXXXXX» показав, що він є абсолютно ліквідним. Коефіцієнт абсолютної ліквідності у 2020 р. є вище нормативного на 5,747 пункти, на 1 грн поточних зобов'язань та забезпечень припадало 5,75 грн. грошових коштів. Тобто, протягом досліджуваних років ТОВ «XXXXXX» є абсолютно ліквідним та платоспроможним;

13. Розглянуто методику організації аудиту податку на доходи фізичних осіб, яка є складовою податкового аудиту. Визначено основні елементи:

- предмет – додаток 4ДФ Розрахунку з ПДФО та ЄСВ;
- об'єкт - суб'єкт господарювання – юридична особа, яка є податковим агентом – ТОВ «XXXXX»;
- користувачі інформації за результатами роботи аудитора: замовник аудиту як податковий агент та водночас відповідальна сторона - ТОВ «XXXXX»; державна фіскальна служба за місцем реєстрації замовника як платника податків – ДПС у м. Полтава.

Визначено основні етапи аудиторської перевірки, яка включає 7 етапів: перевірка документів, складання програми аудиту, перевірка повноти і своєчасності перерахування податку на доходи фізичних осіб, правильності відображення операцій щодо нарахування та сплати податку на доходи фізичних осіб на рахунках обліку, в регістрах аналітичного та синтетичного обліку; дотримання нормативних вимог щодо складання Податкового розрахунку до контролюючих органів, узагальнення результатів аудиту (аудиторський звіт або рекомендований лист).

Реалії функціонування підприємств вимагають сучасних шляхів удосконалення організації податкових розрахунків. На нашу думку, доцільно:

- здійснювати розрахунок податкового навантаження на фінансовий стан підприємств;
- створити відділ податкового планування (для великих платників податків), або ж ввести в штат фахівця з податкового планування;
- ідентифікувати та оцінювати податкові ризики з використанням карти, матриці та таблиці ранжування податкових ризиків;
- ретельно аналізувати договори та складати первинну документацію, які мають безпосередній вплив на податкові наслідки.